

İNSAN HAKLARI BÜLTENİ

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi

Eylül 2009 Sayı 7

MERKEZ'DEN HABERLER

• Merkez'in, *Raoul Wallenberg Human Rights and Humanitarian Law Institute – RWI* (Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü) ile birlikte yürüttüğü Türkiye'de Engellilerin İnsan Haklarına Saygının Güçlendirilmesi Projesi'nin devamı niteliğinde olan "Engellilerin İnsan Haklarına İlişkin Eğitici Eğitimleri"ne devam edildi. Bu çerçevede 8-10 Mayıs, 5-7 Haziran, 26-28 Haziran, 17-19 Temmuz, 7-9 Ağustos ve 5-6 Eylül 2009 tarihlerinde altı oturum halinde gerçekleştirilen eğitimlere, çoğunluğu engellileri temsil eden sivil toplum kuruluşlarından gelen 18 eğitici adayı katıldı. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi çatısı altında kabul edilmiş uluslararası sözleşmelerin yorumu ve uygulaması üzerine odaklanan eğitimlerde, 2006 yılı Aralık ayında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve Türkiye'nin 28 Eylül 2009 tarihinde onayladığı Engellilerin Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi özel bir yer tutuyor. Ekim ayında düzenlenecek son eğitimin ardından, katılımcıların eğitici olarak görev alacakları eğitimler gerçekleştirilecektir. Dr. İdil Işıl Gül tarafından yürütülen projenin 2009 yılı içerisinde tamamlanması planlanmaktadır.

• Sosyal Değişim Derneği'nin Açık Toplum Vakfı desteğiyle yürüttüğü "Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek" Projesi kapsamında 20 Mayıs 2009 tarihinde İstanbul'da bir atölye çalışması gerçekleştirildi. Atölye çalışması 'nefret suçlarının' kavramsal bir çerçeveye oturtulması ve tarama/izleme için kısıtların oluşturulması amacıyla düzenlendi. Sivil toplum kuruluşlarından temsilcilerin katıldığı toplantıda Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Görevlisi Esra Ercan Bilgiç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi ve Merkez üyesi Ulaş Karan, Lambdaistanbul temsilcisi Özlem Çolak konunun farklı boyutları ile ilgili sunumlar yaptılar.

• Merkez'in, *Raoul Wallenberg Human Rights and Humanitarian Law Institute – RWI* (Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü) ile birlikte yürüttüğü "Türkiye'de Kadınların İnsan Haklarına Saygının Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında 23-24 Mayıs 2009 tarihlerinde Kadınlara Hukuki Destek Merkezi (KAHDEM) üyesi olan avukatlara yönelik bir seminer düzenlendi. Türkiye'nin çeşitli yerlerinden 25 KAHDEM üyesi avukat seminere katıldı. Seminerde kadınların insan haklarına ilişkin uluslararası standartlar, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi) başvuru mekanizması ile kadın hakları ihlallerine ilişkin uluslararası içtihadat ve

Anayasa Mahkemesi kararlarından örnekler ele alındı. Seminerde CEDAW

İÇİNDEKİLER

•Merkez'den Haberler	1
•İnsan Hakları Gündemi	3
•Etkinlik Takvimi	5
•Mercek	5
•İnsan Hakları Hukuku Kararları	7
•Yayınlar	10

Yayına Hazırlayanlar

Gökçeçek Ayata
Sevinç Eryılmaz Dilek
İdil Elveriş
İdil Işıl Gül
Galma Jahic
Seda Kalem
Ulaş Karan
Turgut Tarhanlı
Burcu Yeşiladalı

İstanbul Bilgi Üniversitesi
İnsan Hakları Hukuku
Uygulama ve Araştırma Merkezi
Kurtuluş Deresi Caddesi No:47
Dolapdere 34440 İstanbul

E-mail : insanhaklarimerkezi@bilgi.edu.tr
Tel: 212 253 87 42
Faks: 212 253 89 11

Bülten'deki yazıların içeriğinin sorumluluğu yazarlara ait olup, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin ve İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin görüşü şeklinde yorumlanamaz.

Komitesi eski başkanı ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Feride Acar, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Bertil Emrah Oder, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyeleri Yrd. Doç. Dr. Dolunay Özbek, Yrd. Doç. Dr. Asuman Aytekin İnceoğlu, Yrd. Doç. Dr. Murat İnceoğlu, İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nden Sevinç Eryılmaz Dilek ve Londra merkezli bir sivil toplum kuruluşu olan *Interights*'den Avukat Doina Ioana Straisteanu konuşmacı oldular.

•Merkez tarafından yürütülen Ücretsiz Avukatlık (*Pro Bono*) Ağı'nın dördüncü toplantısı 12 Haziran 2009 tarihinde İşmen Hukuk Bürosu'nda gerçekleştirildi. Ağda yer alan avukatları belirli aralıklarla bir araya getirerek bilgi ve tecrübe paylaşımının sağlanmasını hedefleyen toplantılar dizisinin dördüncü konusu, kot işçilerinin avukatlardan biri olan Özlem Ayata idi. Özlem Ayata, toplantıda kot işçilerinin kot kumlamaya bağlı olarak yakalandıkları ölümcül hastalık silikozise karşı idare, ceza ve hukuk mahkemeleri yoluyla gerçekleştirdikleri mücadeleyi aktardı. Ayrıca Sağlık Bakanlığı ve kamuoyu nezdindeki girişimleri sayesinde, Sağlık Bakanlığı'nın kot kumlamayı yasakladığını belirtti.

•Üç yıl sürecek olan *Towards Effective Criminal Defence Rights* (Etkili Savunma Haklarına Doğru) başlıklı Proje'de ülke araştırmacılarını bir araya getiren toplantı 22-23 Haziran 2009 tarihlerinde Londra'da yapıldı. Proje, Avrupa Komisyonu'ndan ve Açık Toplum Vakfı'ndan alınan hibelerin yanı sıra *Maastricht Üniversitesi*, *West of England Üniversitesi*, Londra merkezli bir insan hakları örgütü olan *JUSTICE* ve *Open Society Justice Initiative*'den oluşan konsorsiyum tarafından mali olarak destekleniyor. Proje, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerinden yola çıkarak insan haklarına dayalı etkili savunma standartlarının geliştirilmesini hedeflemektedir. Öte yandan, ülkelerin bu standartlara ne denli uyduğunu değerlendirmeye yarayacak birtakım izleme standartlarının belirlenmesi de amaçlanmaktadır. Araştırma sonuçlarının

yayınlanması ve etkili savunma hizmetine dair yapılması gereken iyileştirmelere ilişkin olarak ilgili tüm kurum ve kuruluşlara tavsiyelerde bulunulması planlanmaktadır.

•Merkez'in, *Raoul Wallenberg Human Rights and Humanitarian Law Institute - RWI* (Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü) ile birlikte yürüttüğü Türkiye'de Kadınların İnsan Haklarına Saygının Güçlendirilmesi Projesi kapsamında, daha önceki seminerlere katılmış olan avukatlar arasından seçilen katılımcılara yönelik iki devam semineri gerçekleştirildi. İlki 3-4 Temmuz 2009, ikincisi 5-6 Temmuz 2009 tarihlerinde düzenlenen seminerlere Türkiye'nin çeşitli yerlerinden toplam 37 avukat katıldı. Devam seminerlerinde katılımcıların daha önceki seminerlerde edindikleri bilgileri uygulamaya aktarma imkanı bulup bulamadıkları, uygulamaya aktarmada yaşadıkları güçlükler ve bunların nedenleri tartışıldı. Öte yandan, *CEDAW* Komitesi de dahil olmak üzere uluslararası mekanizmalardan karar örnekleri ele alındı ve *CEDAW* Komitesi'ne sunulmak üzere ayrımcılık ve şiddet konularında iki vakaya ilişkin analiz çalışması yapıldı. Seminere Mor Çatı Kadın Şişineği Vakfı, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği ve Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği temsilcileri de katılarak, avukatlarla sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi konusunda katılımcılarla görüş alışverişinde bulundular. Seminerde Birleşmiş Milletler'de siyasi ve hukuki danışman olarak görev yapan Miriam Estrada Castillo ve Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Bertil Emrah Oder konuşmacı olarak yer aldılar.

•Merkez tarafından, Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Aracı - Türkiye Programı çerçevesinde Avrupa Birliği'nin mali desteği ve *Global Dialogue* tarafından sağlanan ek finansman ile Şubat 2009'dan bu yana sürdürülen "Belgeleme ve Raporlama Yoluyla Türkiye'de Ayrımcılıkla Mücadele" başlıklı proje kapsamında yürütülmüş olan Haritalama Çalışması Araştırma Raporu Temmuz ayında yayımlandı. Çalışma ile, ırk veya etnik köken, din veya inanç, engellilik ve cinsel yönelim temellerinde ayrımcılık ile mücadele eden veya bu konular üzerinde çalışan belli

başlı sivil toplum kuruluşları, sivil girişimler ve sendikaların tanımlanması hedeflendi. Ayrıca kurumların profili çıkarılarak, ayrımcılık yasağı alanındaki uzmanlıkları tespit edilmeye çalışıldı, ayrımcılıkla mücadelede karşılaştıkları güçlükler ve ihtiyaçları tanımlandı. Böylelikle, bu alanda çalışan kurumların ayrımcılık vakalarının izlenmesi, belgelenmesi ve raporlanmasına yönelik eğitim ihtiyaçlarının ortaya çıkarılması hedeflendi. Haritalama çalışması, İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde uzman olarak çalışan Sevinç Eryılmaz Dilek ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi Ulaş Karan tarafından yürütüldü. Haritalama çalışması araştırma raporuna ve rapora ek olarak hazırlanmış olan çalışmaya katılan kurumların iletişim bilgileri ve çalışma alanları başlıklı belgeye insan hakları merkezinin web sitesinden (<http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr>) ulaşılabilir.

•Uluslararası Hrant Dink Vakfı tarafından 5-6 Eylül 2009 tarihlerinde İstanbul'da "Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi" başlıklı bir atölye çalışması düzenlendi. Avrupa Komisyonu -Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Aracı, *Friedrich Naumann* Vakfı ve *Global Dialogue* tarafından desteklenen ve "Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi" başlıklı proje çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmada, Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu, Avukat ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi Fikret İlkiz, Merkez üyelerinden İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi Ulaş Karan konuşmacı oldular.

İnsan Hakları Enstitüsü (SIM) ve Utrecht Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Ofisi ile işbirliği içinde, üç yıl boyunca sürdürdüğü "Türk Hâkim ve Savcı Adaylarının İnsan Hakları Alanında Eğitimi ve İnsan Hakları Standartlarının Uygulanması için Yerel Kapasitenin Güçlendirilmesi Projesi", İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin evsahipliğinde 11-12 Eylül 2009 tarihlerinde gerçekleştirilen konferans ile sona erdi. Hollanda Dışişleri Bakanlığı'nın MATRA Programı tarafından sağlanan destekle, 2007 yılında başlayan ve üç yıl süren eğitim projesinin hedef kitle, Türkiye yargı sisteminin müstakbel mensupları olan hâkim ve savcı adayları olarak belirlendi. Projenin amacı, hâkim ve savcı adaylarının uluslararası insan hakları hukukuna dair standartların tanınması, korunması ve geliştirilmesi konularındaki, kurumsal ve mesleki deneyim ve bilgilerinin artırılması ve nihai olarak, yargının bu konulara ilişkin kapasitesinin geliştirilmesi şeklinde tasarlandı. Projenin amaçlarına ulaşılması için, üç yıl boyunca, Adalet Akademisi'nde eğitim gören, yaklaşık 700 hâkim ve savcı adayının katıldığı uluslararası insan hakları hukuku, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, uluslararası insan hakları normlarının Türk hukukuna dahil edilmesi ve bunların uygulamaya geçirilmesi konularını kapsayan, her biri bir hafta süren toplam 11 eğitim semineri gerçekleştirildi. 11-12 Eylül 2009 tarihlerinde yapılan kapanış konferansı ise, "Yargı ve İnsan Hakları" konularının tartışılmasına ayrıldı. Konferansın

İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin, Türkiye Adalet Akademisi, Hollanda

İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin, Türkiye Adalet Akademisi, Hollanda

ilk gününde İstanbul Bilgi Üniversitesi adına Rektör Prof. Dr. Halil Güven, Hollanda Krallığı İstanbul Başkonsolosluğu adına Onno Kervers, Türkiye Adalet Akademisi adına Başkan Yardımcısı Sami Sezai Ural, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi adına Dekan Prof. Dr. Turgut Tarhanlı ve Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü adına Leo Zwaak'ın yaptığı açılış konuşmalarının ardından oturumlara geçildi. Konferansın ilk günündeki oturumlar şu başlıklar altında düzenlendi: "Yargı ve İnsan Hakları: Kavramsal Çerçeve ve Politikalar", "Yargının Yapısal İşleyişi ve İnsan Hakları", "Yargı ve Savcı Eğitimi ve İnsan Hakları". Konferansın ikinci gününde ise, "Yargıcın Davranış İlkeleri ve İnsan Hakları" ve "Hukuk ve Ceza Yargılaması ve İnsan Hakları" başlıklı iki atölye çalışması düzenlendi. Oturumlarda, Prof. Dr. Turgut Tarhanlı, Prof. Dr. Sibel İnceoğlu, Dr. Galma Jahic, İdil Elveriş, Seda Kalem, Sami Sezai Ural, Dr. Yalçın Şahinkaya, Eyüp Yıldız, Rob Cremers, Birsen Erdoğan, Leo Zwaak, İldir Peçi, Prof. Dr. Osman Doğru ve Yrd. Doç. Dr. Asuman Aytekin İnceoğlu konuşmacı oldular.

•Merkez üyelerinden Sevinç Eryılmaz Dilek ve Gökçeçek Ayata, 21-22 Eylül 2009 tarihlerinde Almanya'nın Trier kentinde *Academy of European Law (ERA)* tarafından *PROGRESS* programı çerçevesinde düzenlenen

"Kadın ve Erkeklerle Eşit Muameleye İlişkin Avrupa Birliği Hukuku" konulu

seminere katıldılar. Seminerde doğrudan/dolaylı ayrımcılık ve cinsel taciz kavramları, ispat yükü ve olumlu eylem, toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin ana politikalara dahil edilmesi, iş hayatı ile özel hayata ilişkin sorumlulukların uzlaştırılması ve bu bağlamda ebeveyn izni, eşdeğer işe eşit ücret ve çoklu ayrımcılık gibi konular Avrupa Birliği yönergeleri ve güncel sorunlar ışığında ele alındı.

•29-30 Eylül 2009 tarihlerinde, Merkez ve Psikoloji Yüksek Lisans Programı (Klinik Psikoloji) işbirliğiyle "Çocuk İstismarı ve Adli Psikoloji" atölyesi düzenlendi. Atölye, *New York* Barosu'na kayıtlı avukat ve aynı zamanda sosyal hizmet uzmanı olan Sherry Narodick tarafından yürütüldü. Sherry Narodick, *New York*'ta bulunan çocuk hakları merkezi bünyesinde,

cinsel ve fiziksel istismara uğramış çocuklarla ve onların ebeveynleriyle adli mülakatlar gerçekleştiriyor. Atölyede, *New York* eyaletinde istismara uğrayan çocukların adli psikolojik değerlendirmelerinin kimler tarafından ve nasıl yapıldığı, bu değerlendirmelerde hangi yöntemlerin uygulandığı ele alındı; bu süreçte avukatların, sosyal hizmet uzmanlarının, psikologların ve psikiyatrların görevleri tartışıldı. Ayrıca, istismara uğrayan çocuklarla yapılan 'adli mülakat' tekniği anlatıldı. Çalışmanın ikinci gününde katılımcılar adli mülakat tekniğini simülasyonlarla denediler. Atölyeye klinik psikologlar, aile ve çocuk mahkemelerinde çalışan psikologlar, adli tıp uzmanları, avukatlar ve akademisyenler katıldı.

İNSAN HAKLARI GÜNDEMİ

Nisan 2009

•*International Criminal Court (ICC)* Nisan 2009 sonunda, uluslararası ceza hukukuna ilişkin çevrimiçi kütüphanesi olan *Legal Tools*'un yeni versiyonunu tanıttı. Bu kütüphane, mağdurları ve diğer hak arayanları güçlendirmek için onlara uluslararası ceza hukukuyla ilgili bilgi sunan merkezi bir sistem. *Legal Tools*'un içinde, konuya ilişkin en kapsamlı veri bankası olarak 40,000'den fazla belge bulunuyor. Bunlar arasında tüm uluslararası ceza mahkemelerinin kararları ve iddianameler, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'ne ilişkin hazırlık çalışmaları, Mahkeme önüne gelen davalar ve ilgili ulusal mevzuatlar örnek olarak sayılabilir. *Legal Tools*'a <http://www.legal-tools.org/> adresinden ulaşılabilir.

•Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği ile Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu ortaklığında Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü işbirliği ile İstanbul Teknik Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen "İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları" başlıklı konferans, 27 Mayıs tarihinde İstanbul'da yapıldı. Toplantıda Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği tarafından konuya ilişkin olarak 2008'den beri yürütülen uluslararası araştırmanın bulguları katılımcılarla paylaşıldı ve işgücü piyasasında eşitlik için çözüm önerileri Hollanda ve İsveç örnekleri ile tartışıldı.

•SODEV kampanyası çerçevesinde meclis binası önünde, temsili imam iki çocuğu evlendirmeye hazırlanırken, milletvekilleri Canan Arıntan, Ufuk Uras ve Sabahat Tuncel çocukları kurtardılar. SODEV tarafından yürütülen "Evlilik Değişil, Evlilik" kampanyası kapsamındaki temsilde Türkiye'deki evliliklerin %35'inin çocuk yaşta gerçekleştiği vurgulanarak, kampanyanın hedefinin zorla evlilik konusunda kamuoyu oluşturmak ve bilinç düzeyini yükseltmek olduğu açıklandı. Bu bağlamda, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, Türkiye'de erken yaş evlilikleri raporu hazırlamak üzere bir alt komisyon da kurdu. Kampanyaya ilişkin bilgi için bakınız: <http://www.evlilikdegilevcilik.org/>

•İnsan Hakları Ortak Platformu sitesinde yer alan bir habere göre, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'ne ilettiği rapor, "Türkiye'ye Sorulan Sorular ve Resmi Yanıtları", "Komite'nin Nihai Gözlem ve Tavsiyeleri" ile "Komite'nin Gözlemlerine Türkiye'nin Yorumları" İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve ücretsiz olarak yayınlanmıştır. Belirtilen belgeler ile çevirisi daha önce yapılan BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi Genel Yorumları ve ilgili Komite'ye ilişkin olarak Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan bilgilendirme kitapçığına www.ihop.org.tr sitesinden ücretsiz olarak erişilebilir.

Mayıs 2009

•*European Roma Rights Centre (ERRC)* ve Edirne Roman Derneği (EDROM) Başbakanlık'a bir mektup yollayarak Romanları İçerme Onyılı 2005-2015'e katılımı düşünmeye çağırdılar. Ankara'da bir araya gelen ve Türkiye'nin bir çok bölgesinde yaşayan Romanlar'ın bu sürece katılımının faydalı olacağı görüşü çerçevesinde mektubu yazdıklarını belirten iki kuruluş, Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin hepsinde önemli sayıda Roman nüfusunun bulunduğu da altını çizdi. Aynı zamanda, Türkiye'de yaşayan Romanların ülkedeki en yoksul gruplardan olduğuna dikkat çekildi.

•Bakanlar Kurulu, 7 Mayıs 2009 tarihinde, 5.2.2009 tarih ve 5836 sayılı Kanunla Türkiye'nin "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolü'ne katılımını onayladı. Türkiye 1992 tarihli Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne 2004 yılında taraf olmuş, ancak sayısal sera gazı salımının 2008-2012 yılları arasındaki dönemde 1990 yılındaki düzeyine kıyasla en az %5 azaltılması yükümlülüğünü öngören Kyoto Protokolü'ne taraf olmamıştı. Türkiye Protokolü onayladığına ilişkin belgeyi 28 Mayıs 2009 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi etti ve böylece Protokol, Türkiye bakımından 26 Ağustos 2009 tarihinde yürürlüğe girdi.

Haziran 2009

•Yargıtay Mardin Kızıltepe'de beş yıl önce 12 yaşındaki Uğur Kaymaz ve babasını öldürmekten yargılanan dört polis hakkında verilen beraat kararını onadı. Kararda "Eylemin, meşru müdafaa sınırları içinde kaldığı" vurgulandı. Kararda Kaymaz ailesinin evine terörist ihbarı üzerine baskın yapıldığına da dikkat çekildi. Operasyonda silah kullanan polis memurları Mehmet Karaca, Yaşefettin Açıksöz, Seydi Ahmet Töngel ve Salih Ayaz hakkında Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapılan yargılama sonucunda meşru müdafaa gerekçesiyle beraat kararı verilmişti.

•Birleşmiş Milletler bünyesindeki HABITAT ve UNIFEM dünya şehirlerini kadınlar için daha güvenli hale getirmek için bir araya geldi. Bu bağlamda, kadınları şiddetten korumak için daha iyi aydınlatma ve sadece kadınların kullanacağı ulaşım vasıtaları da önerildi. Herkes için yeterli barınma sağlamak için çalışan HABITAT ve kadınların kalkınması için çaba gösteren UNIFEM 2 Haziran'da bir anlaşma imzaladı. Buna göre iki kurum işbirliği yaparak, özellikle yerel idarelerin gerek ev içinde gerekse kamusal alanda kadına karşı şiddeti engellemede neler yapabileceğine işaret ederek, şehirleri güvenli hale getirmek üzerine kullanılabilecek araçları geliştirmek üzerine çalışacaklar. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınlar, erkeklerden iki kat daha fazla şiddet mağduru (aile içi şiddet) oldukları gibi, bu ülkede şehirlerde işlenen suçların %25-30'unu şiddet suçu oluyorum.

•İnsan Hakları Gündemi Derneği tarafından gerçekleştirilen ve insan hakları alanında dokuz konu başlığı altında, ilgili konuların uzmanları tarafından hazırlanan soru ve cevapların bulunabileceği internet sitesi <http://sorular.rightsagenda.org/> adresinde yayına başladı. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, mülteci hukuku, çocuk hakları, kadın hakları, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, Roman hakları, Uluslararası Ceza Mahkemesi, LGBTT ve azınlık hakları başlıkları altında, konuya ilişkin ayrıntılı bilgilere ulaşılabilir. Her konu başlığı altında ulusal ve uluslararası mevzuata, seçilmiş kaynakçaya ve linklere erişilebilir. Ayrıca, konu başlıkları altında yer alan form kullanılarak soru da sorulabilir. Düzenli olarak güncellenecek bölümlerde bu soruların cevaplarını da bulabilirsiniz.

•KAOS GL Derneği'nden Umud Güner, gay olduğu için görev verilmeyen Hakem Halil İbrahim Dinçdağ'ın haklarının verilmesinin, görevini yaparken sorun yaşamayacağı anlamına gelmeyeceğini söyledi. "LGBTT'lere yönelik ayrımcılığın tek örneğinin eşcinsel hakem olmadığını" belirten Güner, "çalışma hayatı en çok ayrımcılığın yaşandığı alanların başında geliyor. Bu

İNSAN HAKLARI GÜNDEMİ

nedenle ayrımcılık kanunu şart" dedi. Haberle ilgili daha fazla bilgi için bakınız: <http://bianet.org/>

Temmuz 2009

•BM İnsan Hakları Konseyi, 18 Haziran 2009 tarihinde Güney Afrikalı Rashida Manjoo'yu BM Kadına Karşı Şiddet Özel Raportörü olarak atadı. Manjoo bu göreve atanan üçüncü kişi. Manjoo'dan önce bu görev Yakın Ertürk tarafından yürütülmekteydi. Raportör'ün görevi, cinsiyet kaynaklı şiddet konusunda araştırma yapmak ve uluslararası, bölgesel ve ulusal ölçekte tavsiyelerde bulunmak. Bu alanda Cezayir, Nijerya ve Sri Lanka gibi birçok ülkede çalışmış olan Manjoo, ülkesinde de Güney Afrika Yüksek Mahkemesi'nde ve Cinsiyet Eşitliği Komisyonu'nda çalıştı.

•Seyhan Baraj Gölü kıyısında piknik yaparken başına kurşun isabet eden dokuz yaşındaki A.C.Y. hayatını kaybetti. Türkiye'de yılda 3 bin kişi bireysel silahlanma nedeniyle ölüyor. Haber için bakınız: <http://bianet.org>

•8 Temmuz 2009 günü Tuzla Tersanesi'nde meydana gelen bir patlamada, işçi Bayram Küçük hayatını kaybetti; dört işçi yaralandı. LİMTER-İŞ listesine göre, bu yıl Tuzla, Kocaeli, Gölçük ve Aliğa'da dokuz işçi tersanelerde öldü. 1992'den beri en az 126 tersane işçisi öldü. Haber için bakınız: <http://bianet.org>

Ağustos 2009

•Uluslararası Hrant Dink Vakfı, 'vicdan' konulu bir kısa film yarışması düzenledi. NTVMSNBC'nin haberine göre 1 Ağustos'ta başlayan başvurular, 30 Kasım'a kadar sürecek. Yarışma, Hrant Dink'in "sağduyunun, vicdanın sesi suskunluğa mahkum edildi, şimdi o vicdan çıkış yolu arıyor" cümlesinden hareketle düzenleniyor. Profesyonel ya da amatör herkese açık olan yarışmaya başvurular internet üzerinden yapılabilecek. En fazla beş dakika uzunluğunda olacak filmler, www.vicdanfilmleri.org sitesine yüklenebilecek.

•Bianet'e göre, 17 Ağustos günü, Resul Güner adlı kişinin tedavi gördüğü Kartal Araştırma Hastanesi'nin mahkum koşusunda olmasıyla birlikte, bu yıl cezaevlerinde ölen ağır hasta kişilerin sayısı yediye yükseldi. Daha önce Mustafa Elelçi, Gurbet Mete, Hasan Kert, Beşir Özer, Recep Çelik ve İsmet Ablak sağlık sorunları nedeniyle hayatını kaybetmişti. Kolon kanseri olan ve hastanenin mahkum koşusunda tutulan Güner'in ölmesi üzerine, İnsan Hakları Derneği Cumhurbaşkanı Gül'e bir mektup yazdı ve cezaevindeki ağır hasta kişileri affetmesini istedi. İHD'nin raporuna göre, 2008'de cezaevlerinde 37 kişi öldü. www.ihd.org.tr

•Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, medyada yer alan ve devletin sorumluluğunu vurgulamaksızın, çocuğu henüz mahkum olmadığı halde suçlu gibi gösteren ve öldürülen çocuğun kimliğini açıklayan haberleri eleştirdi. Bianet'te yer alan haberde, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı (TÇYÖV) Adana Pozantı Cezaevi'nde tutulan bir çocuğun öldürülmesiyle ilgili medyada çıkan haberleri eleştirdi. Gazetelerde yer alan haberlerin aksine Adana Pozantı'da 'islahevi ya da çocukevi' bulunmadığını belirten vakıf, yargılama henüz başlamamasına rağmen öldürülen çocuğun suçlu olarak gösterildiğini, resminin yayınlanarak kimliğinin açıklandığını vurguladı. <http://bianet.org>

•The Economist dergisinin, 8-9 Ağustos 2009 günü Kaliforniya eyaletinin Los Angeles'in Chino bölgesindeki bir cezaevinde yaşanan en son ayaklanmaya ilişkin haberine göre, kapasitenin iki katı kadar insanı

barındıran cezaevi, ABD'nin hapishane kalabalığı sorununun en yoğun yaşandığı eyalet. Otuz yıl içinde dünyanın en iyi sistemlerinden birinin en kötü sistemlerden birine dönüştüğü belirtilen haberde, bunun nedenleri arasında hakimlere takdir yetkisi tanımayan bir ceza yargılaması sisteminin olduğu vurgulanıyor. Şartlı tahliye kurullarının ellerinden iyi hali mahkumları tahliye etme yetkisinin alınmasının bu kalabalığa etki ettiği belirtilen haberde, eyaletin mahkum başına 49.000 ABD Doları harcadığı ve bu meblağın da ulusal ortalamının iki katı olduğu ifade edilmiş. Daha kötüsü suç tekrarının ulusal ortalamasının % 40 olmasına rağmen, Kaliforniya eyaletinde bu oran % 70. Haberin devamı için <http://www.economist.com> adresinde "Gulags in the sur" başlığıyla arama yapılabilir.

•Slovakya, ülkesinde nüfusun beşte birini oluşturan azınlık Macarlar'ın Macarca konuşmasını suç haline getirdi. Kanuna göre sadece polis veya öğretmen gibi kamu görevlileriyle değil, doktorlarla da Slovakça konuşmaya ilişkin kurallar sıkılaştırıldı. Her ne kadar tek dil konuşanlar veya azınlığın beşte bir nüfusu veya daha fazlasını oluşturduğu iller için istisna getirilseye de örneğin Macarca öğreten okulların idari işlerini Slovak dilinde yapması gerekiyor. Kanun ayrıca anıt ve tabelaların nasıl yazılacağına ilişkin de ayrıntılı hükümler içeriyor. The Economist dergisinin haberine göre, Slovakya Hükümeti Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Millî Azınlıklar Yüksek Komiseri Knut Vollebæk'in "kanunun uluslararası hukuka veya Slovakya'nın azınlık dillerini korumaya yönelik daha önceki taahhütlerine aykırı olmadığı" yönünde görüş bildirdiği raporu basınla paylaşarak, yapılan düzenlemenin uluslararası hukuka aykırı olmadığı yönünde bir dayanak göstermeye çalışmış. Aynı habere göre, Macar azınlığı temsil eden bir parti kanunu Anayasa Mahkemesi'ne götürmeye hazırlanıyor. Haber için <http://www.economist.com> adresinde "Hovorte po Slovensky" başlığıyla arama yapılabilir.

Eylül 2009

•Kot taşıma işçilerinin yakalandığı Silikozis hastalığına ilişkin çekilmiş olan 35 dakikalık belgeselin galası, 17 Eylül 2009 günü Alkazar Sineması'nda yapıldı. Petra Holzer, Selçuk Erzurumlu ve Ethem Özgüven tarafından hazırlanan belgesel, işçilerin yaşadığı koşulları, çalışma koşullarını, hastalıklarını ve daha sonraki hukuki mücadele sürecini anlatıyor. Bilgi için bakınız: <http://silikozis.blogspot.com>

•Pantolon giydiği için hapse atılan Sudanlı kadın gazeteci Lubna Hussein serbest bırakıldı. Los Angeles Times gazetesinin 8 Eylül 2009 tarihli haberine göre, pantolon giydiği için ahlaksızlıktan hüküm giyen kadın, para cezasına çevrilmiş olan cezayı ödemeyince bir ay hapse mahkum edilmişti. Gazetenin haberine göre, Hussein sözkonusu meblağ kendi bilgisi dışında ödendikten sonra bırakıldı. Ancak daha sonra meblağın Gazeteciler Sendikası tarafından ödendiği öğrenildi.

•Türkiye, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ni onayladığına ilişkin belgeyi 28 Eylül 2009 günü Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi etti ve aynı gün bireylerin ve birey gruplarının Sözleşme'nin uygulanmasını denetleyen Komite'ye ihlal iddiasıyla başvurularına olanak veren İhtiyari Protokol'ü imzaladı. Sözleşme Türkiye bakımından 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe girecek. Sözleşme ve Komite hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.ohchr.org/>

uluslararası işçi filmleri festivali
GALA 3.mayıs istanbul baro salonu (işkollü cadde) ada müzik alt katı saat 18:45
4.mayıs izmir atabek kültür merkezi saat 19:30
4.mayıs ankara goethe enstitüsü saat 19:15
5.mayıs istanbul fransız kültür merkezi saat 12:00
5.mayıs istanbul kazım koynucu kültür merkezi saat 18:40
6.mayıs izmir selahattin akççek kültür merkezi saat 15:30
festival.sendika.org
festival@petranhil@gmail.com <http://silikozis.blogspot.com> festival.sendika.org

ETKİNLİK TAKVİMİ

İNSAN HAKLARI TAKVİMİ

24 Ekim	Birleşmiş Milletler Günü
9 Kasım	1989 Berlin duvarın yıkılması
25 Kasım	Uluslararası Kadına Karşı Şiddete Son Günü
1 Aralık	Dünya AIDS Günü
10 Aralık	İnsan Hakları Günü
18 Aralık	Uluslararası Göçmenler Günü
8 Ocak	Dünya Okur Yazarlık Günü
21 Şubat	Uluslararası Anadil Günü (UNESCO)
1 Mart	Uluslararası Ölüm Cezasının Kaldırılması Günü
8 Mart	Uluslararası Kadınlar Günü
21 Mart	Uluslararası Irk Ayrımcılığının Yok Edilmesi Günü

BİLİMSEL TOPLANTILAR VE KONFERANSLAR

•İsrail Hukuk ve Toplum Derneği'nin (*Israeli Law and Society Association*) düzenlediği sekülerizm, milliyetçilik ve insan hakları konulu konferans 20-21 Aralık 2009 tarihleri arasında Tel Aviv'de gerçekleştirilecektir. Uluslararası konferans "Sekülerizm, Milliyetçilik ve İnsan Hakları: Orta Doğu'da ve Avrupa'da Hukuk ve Siyaset" (*Secularism, Nationalism and Human Rights: Law and Politics in the Middle East and Europe*) başlığını taşımaktadır. Daha fazla bilgi için <http://www.aisisraelstudies.org/> adresine bakınız.

•Onarıcı Adalet için Avrupa Forumu'nun (*The European Forum for Restorative Justice*) iki yılda bir düzenlediği konferansların altıncısı Forum'un 10. yıldönümüne vurgu yapmak amacıyla taşıyor. "Avrupa'da Onarıcı Adaleti Gerçekleştirmek – Oluşturulan Pratikler ve Yenilikçi Programlar" (*Doing Restorative Justice in Europe - Established Practices and Innovative Programmes*) başlığını taşıyan konferans şimdiye kadar

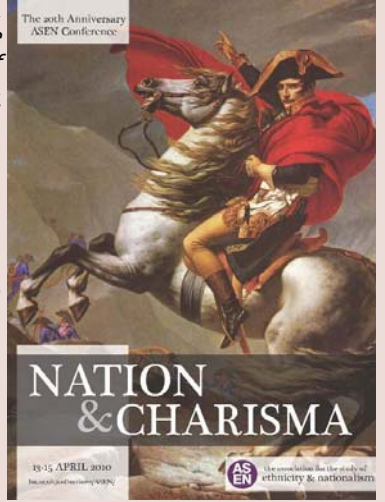

Avrupa'da geliştirilen onarıcı adalet pratikleri ile geçmişe, yeni pratikler, olanaklar ve fırsatlarla geleceğe bakma imkanı sağlamaktadır. Konferansın üç ana temasından ilki onarıcı adaletin en önemli aktörleri arasında yer alan arabulucular ve kolaylaştırıcılar. Konferansın ikinci teması hakim, savcı ve polisle yapılması gereken işbirliğine ilişkin. Konferansın son teması ise, Avrupa'da onarıcı adalet alanında yeni gelişmekte olan bir yöntem. Bu

yöntem uzlaşma sürecine sadece tarafların ve uzlaştırmacının değil, aynı zamanda aile ve arkadaşların ve sosyal çalışmacı, avukat ve polis gibi toplumun diğer üyelerinin de katılmasını öngörüyor. Konferans 17-19 Haziran 2010 tarihlerinde İspanya Bilbao'da düzenlenecektir. Ayrıntılı bilgiye <http://www.euforumrj.org/> adresinden ulaşılabilir.

BİLDİRİ ÇAĞIRILARI

•Etnisite ve Milliyetçilik Araştırmaları Derneği'nin (*The Association for the Study of Ethnicity and Nationalism*) 20. yıllık konferansı "Milliyetçilik ve Karizma" başlığıyla 13-15 Nisan 2010 tarihleri arasında Londra'da düzenleniyor. Konferansta, bu alanda çalışan önde gelen akademisyenlerin Gandhi ve Nehru, Mussolini ve Hitler, Atatürk, Mazzini ve Garibaldi, Max Weber için Mandela konulu sunumlarına ve farklı disiplinlerden genç araştırmacı ve akademisyenlerin çalışmalarına yer verilecektir. Konferansa katılım ve bildiri sunumuna ilişkin ayrıntılı bilgi için <http://www.lse.ac.uk/> adresine bakınız.

•Uluslararası Üçüncü Sektör Araştırmaları Birliği'nin (*International Society for Third Sector Research*) (ISTR) 9. Uluslararası Konferansı "Krizle Yüzleşmek: Üçüncü Sektör ve Sivil Toplumun Karşılaştığı Güçlükler ve Fırsatlar" başlığıyla 7-10 Temmuz 2010 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenecektir. Konferansın ana soruları şu şekilde belirlenmiştir: "Üçüncü sektör ve sivil toplum yeni bin yılın ilk on yılında hangi güçlük ve fırsatlar ile karşı karşıyadır?", "Üçüncü sektör ve sivil topluma dair var olan tanım ve yaklaşımlarımız ne kadar güçlü ve geçerlidir?", "Son yıllarda hangi yeni tanım ve yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır?", "Güçlük ve fırsatlar söz konusu olduğunda, eski ve yeni yaklaşımlar bundan sonraki dönemler için ne gibi çözümler önermektedir?". Konferansın alt başlıkları ise mevcut ekonomik ve mali krizin, çevresel sorunların, yoksulluk, sağlık, eğitim ve diğer toplumsal sorunların, çatışma, ümitsizlik krizi ve insanların yerinden edilmesinin etkileri ve filantropi, gönüllülük, kurumsal sosyal sorumluluk ve toplumsal sermaye, refah devleti sonrası, liberalleşme, neo-liberal politikalar ve toplumsal sözleşme, yönetim, yönetişim, değerlendirme, hesap verebilirlik ve demokrasi, hükümet düzenlemeleri, kontra-terör ve ilgili kısıtlamalar, sosyal girişimler ve sosyal girişimcilik, sosyal ekonomi ve dayanışma temelli ekonomi, küresel düzeyde sivil toplum, Güney-Kuzey işbirliği ve kalkınma yardımları için güçlükler ve fırsatlar olarak keskinleşmiştir. Bu başlıklar ile üçüncü sektörün karşılaştığı diğer güçlük ve fırsatlar üzerine başlıca soruları ele alan bildiri ve panel teklifleri için çağrıda bulunmaktadır. ISTR, tüm ülke ve disiplinlerden akademik bildirilerin yanında, sahada uygulamalar yürüten kişilerin de bildirimlerini göndermelerini teşvik etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.istr.org/>

MERCEK

Prof. Dr. Osman Doğru, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

MAZERETİM VAR, ÖLDÜRÜRÜM BEN:

TCK md. 27/2. Fıkrasının Yargıtay Tarafından Yorumunun İnsan Hakları Yönü

"... Saniğin, herhangi bir hedef gözetmeden kalabalıktaki kişilerin üzerine rasgele ateş ettiği ve [yasal savunma] sınırın[in] kastla aşıldığı sabit olduğuna göre ...". Bu tespitin nasıl sonuçlanmasını beklersiniz? "Saniğin ... cezalandırılmasına ..." karar verildi şeklinde değil mi? Hayır öyle bitmiyor. "... mazur görülebilecek bir heyecan, korku ve telaştan ileri gelen nedenlerle sınırın aşılması ..." sonucu, saniğe ceza verilmesine yer olmadığına şeklinde bitiyor.

Peki, bu 'heyecan, korku ve telaş' yaratan neymiş? "... uzun yıllardır yaygın terör olaylarının yaşandığı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan Siirt İlinde..." görev yapıyor olmak ...

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 31.03.2009 tarihli (E.2008/1-201, K. 2009/81) yukarıdaki kararında ve daha önceki 26.02.2008 tarihli (E. 2007/1-281, K. 2008/37) tarihli kararında, yasal savunma sınırını kastla aşarak öldürmeyi TCK 27/2. fıkradaki 'mazur görülebilecek bir heyecan, korku ve telaş' nedeniyle cezasız bırakılmasını onayla-

ması, yaşama hakkını tanıyan Anayasa'nın 17. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesi karşısında ne anlama gelir? Bu konuda saniğe tanınan cezasızlık (*impunity*) hali, aslında 'öldürme hakkı'nın ifadesinden başka bir şey değil.

Oysa 'herkesin yaşama hakkına sahip olduğunu belirten, Anayasa'nın 17. maddesine göre öldürme fiilleri, ancak 'silah kullanılmasına kanunen cevaz verdiği zorunlu durumlar'da, i) meşru müdafaa hali, veya ii) yakalama veya tutuklama

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi iki yeni Genel Yorum yayımladı.

Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, 75. Oturumunu gerçekleştirdiği 2009 yılı Ağustos ayında iki yeni Genel Yorum yayımladı. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme kapsamında kurulmuş olan Komite tarafından yayımlanan 32 No'lu Genel Yorum, Sözleşme bağlamında özel önlemlerin anlamı ve kapsamına açıklık getirmeyi amaçlıyor. 33 No'lu Genel Yorum ise, Durban Gözden Geçirme Konferansı'na ilişkin.

32 No'lu Genel Yorum, özel önlemlerle ilgili tereddüt ve yanlış anlamaların giderilmesi amacıyla yayımlandı. Genel Yorum'da Sözleşme ile getirilen yükümlülüklerin hayata geçirilmesi ve dezavantajlı grupların insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmalarının sağlanması amacıyla mevzuatı, politikaları ve uygulamaları içeren geçici özel önlemlerin benimsenebileceği belirtiliyor. Komite, ortadan kaldırılması amaçlanan eşitsizlik giderildiğinde, başka bir deyişle alınan özel önlemler başarıya ulaştığında, bu önlemlerin uygulamadan kaldırılması gerektiğini ifade ediyor.

33 No'lu Genel Yorum'da ise, 20-24 Nisan 2009 tarihleri arasında Cenevre'de düzenlenen Durban Gözden Geçirme Konferansı'nda kabul edilen Sonuç Metni'nin memnuniyetle karşılandığı ifade ediliyor. Sonuç Metni'nde, Sözleşme'nin ırkçılığın, ırk ayrımcılığının, yabancı düşmanlığının ve diğer ilgili hoşgörüsüzlük biçimlerinin önlenmesi, ortadan kaldırılması ve bu konularla mücadele alanında temel uluslararası belge olduğu ve bu konularla mücadele konusunda Sözleşme'nin bütünüyle hayata geçirilmesi gerektiği vurgulanıyordu. Komite, mali ve ekonomik kriz ortamında atılacak adımlarda mağdur olma potansiyeli taşıyan grupların özellikle göz önünde tutulması gerektiğini ifade ediyor. Komite atılacak adımların, yoksulluk ve azgelişmişlik olgularını artırıcı nitelikte olmaması gerektiğini ve yabancılar, göçmenler, yerli halklara mensup kişiler, azınlık mensupları ve mağdur olma potansiyeli taşıyan diğer kişilerin ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve diğer ilgili hoşgörüsüzlük biçimleri ile karşılaşma riskini doğurmayacağı elverişli olmaması gerektiğini belirtiyor. Komite son olarak, Sözleşme'ye taraf Devletlere, rapor sunma yükümlülüklerini yerine getirirken, işbirliği ve saygı çerçevesinde ulusal insan hakları kurumları ve sivil toplumla ilişki içinde olmaları ve sunulacak dönemsel raporlarda Durban Bildirgesi ve Eylem Programı'nın uygulamaya geçirilmesi için oluşturulacak eylem programları ve diğer önlemler hakkında bilgi sunulması yönünde tavsiyelerde bulunuyor.

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Ayrımcılık konulu 20 No'lu Genel Yorumunu yayımladı.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin denetim organı olan Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 4-22 Mayıs 2009 tarihleri arasında gerçekleştirdiği 42. Oturum sonuçlanırken ayrımcılık konulu 20 No'lu Genel Yorumu yayımladı.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklarda Ayrımcılık Yasası başlığını taşıyan Genel Yorum, Sözleşme'nin 2. maddesinde yer alan ayrımcılık yaşağına açıklık getirmeyi, taraf Devletlerin bu anlamda yükümlülüklerini ve hangi temellerde ayrımcılığın yasaklandığını ortaya koyma ve

kararının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, veya iii) bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, veya iv) sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili mercii verdiği emirlerin uygulanması sırasında işlenmesi halinde yaşama hakkının ihlal edilmiş olmayacağını öngörmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesi de 'herkesin yaşama hakkının hukuk tarafından korunacağını' belirterek başlamakta, 'hiç kimse yaşama hakkından kasten yoksun bırakılmaya'yaçağı hükmüyle devam etmekte ve ölümün a) meşru savunma; veya b) hukuka uygun bir gözaltına alma kararını uygulama veya hukuka uygun olarak tutulan bir kimsenin kaçmasını önleme, veya c) bir ayaklanma veya isyanı hukuka uygun olarak bastırma hallerinde 'kullanılması mutlaka gerekli bir gücün sonucu olarak meydana gelmiş' olması halinde bu maddeye aykırı sayılmayacağını öngörmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşme'nin 2. maddesindeki yaşama hakkını devlete üç tür yükümlülük yüklediği şeklinde yorumlamıştır: devlet i) öldürmeyecek, ii) yaşamı koruyacak, iii) doğal olmayan her türlü ölümü etkili bir şekilde soruşturacak. Bu soruşturmanın amacı sorumlu olan ortaya çıkarılması ve cezalandırılması olacaktır. Kişisel ceza sorumluluğuyla ilgili iç hukuki meseleler hakkında söz söylemek veya kişinin suçlu veya suçsuz olduğuna hükmetmek Mahkeme'nin görevi değil; Mahkeme davalı devletin Sözleşme'den doğan uluslararası hukuktaki yükümlülüğünü yerine getirip getirmediğini belirlerken, ulusal mahkemelerin devlet görevlilerinin kötü muameleleri veya adam öldürmeleri için uygun cezaları seçişlerine büyük bir saygı gösterir; ancak yine de Mahkeme, fiilin ağırlığı ile verilen ceza arasında açıkça bir orantısızlığın bulunduğu durumlarda belirli bir denetim ve müdahale yetkisi kullanır (*Ali ve Ayşe Duran v. Türkiye, Başvuru no. 42942/02, 08.04.2008, para. 66*).

Devlet görevlileri güç kullanarak bireyin yaşama hakkına kasten tecavüz etmemelidirler. Hiç kimse kasten öldürülemez. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre Sözleşme'nin 2 (2). fıkrasındaki istisnalar devlete öldürme yetkisi verildiğini değil, 'fakat istenmediği halde yaşamdan yoksun bırakma sonucunu doğurabilecek güç kullanma hallerini' gösterir (*McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık, Başvuru no. 18984/91, 27.09.1995, para. 148*). İşte bu istemeden ölümle sonuçlanan devlet görevlilerinin kullandığı güçte ancak, örneğin 'meşru savunma' amacını taşıyorsa ve kullanılması 'mutlaka gerekli' (*absolutely necessary*) bir güç ise, yani 'kesinlikle orantılı' bir güç ise, devlet Sözleşme'yi ihlal etmiş olmaz.

Orantılılık konusundaki bakılacak ilk nokta, meşru amaçla güç kullanmaya yetki veren hukuki çerçevede bir eksiklik bulunup bulunmadığıdır. Mahkeme'ye göre devlet görevlilerinin düzenlenmemiş (*unregulated*) ve keyfi (*arbitrary*) eylemleri, insan haklarına etkili saygı ilkesiyle bağdaşmaz; bu demektir ki,

güvenlik faaliyetleri, iç hukukta yetkilendirilmiş olmanın yanında, gücün keyfi ve kötüye kullanılmasına ve hatta kaçınılmaz kazalara karşı yeterli ve etkili koruyucuların bulunduğu bir çerçeve içinde iç hukuk tarafından yeterince düzenlenmiş olmalıdır (*Makaratzis v. Yunanistan, Başvuru no: 50385/99, 20.12.2004, para. 58*). Burada bir hukuki eksiklik, güç kullanmanın orantısızlığı yönünden devletin yaşamı koruma yükümlülüğünü ihlal edebilir.

Orantılılığın tespiti sırasında maddi koşullar değerlendirilirken, olayın içinde bulunduğu bütün faktörler göz önünde tutulur. Örneğin, Mahkeme'ye göre barışçıl olmayan göstericileri dağıtmak için göstericilere karşı doğrudan ateş edilmesi, güvenlik güçlerine sınırlı koşullarda silah kullanma yetkisi veren iç hukuk hükümlerinin uygulanmadığı anlamına gelir; bu durum, polislerin ölümcül güç kullanırken büyük bir stres ve psikolojik baskı altında olmalarıyla mazer gösterilemez; çünkü Mahkeme'ye göre polisler yaşama hakkının korunmasında hayati bir rol oynarlar; bu nedenle bütün parametrelerini değerlendirebilecek durumda olmalıdırlar (*Şimşek ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru no. 35072/97 ve 37194/97, 26.07.2005, para. 108-9*).

İç hukuktaki yasa ve yasayı yorumlayan içtihatlar, meşru savunma halinde güç kullanılırken orantılılığın bozulmasına izin verebilir mi? Orantısızlık 'mazer' gösterilebilir mi? Bütün mazeretler, orantılılık kurulurken dikkate alınacak faktörlerdir; orantılılığın bozulduğu kabul edildikten sonra bu bozulmayı meşrulaştırmak için birer araç olarak kullanılamazlar.

Anayasa'nın 17. maddesi gücün kullanılmasındaki bu orantılılığı 'zorunlu durumlarda, Sözleşme'nin 2. maddesi ise 'mutlaka gereklilik ile ifade etmiştir.

Ceza Kanunu anlamında ise orantılılık, yasal savunma sınırınıdır. Sınırın kast olmaksızın aşılması halinde suç oluşur ve indirimli ceza verilir (TCK md. 27/1). Peki ya sınır kast ile aşılsın? Yargıtay'ın TCK 27/2. fıkrasını yorumuna göre, kastla fakat mazer görülebilecek bir heyecan ve korku veya telaşla aşılmış ise suç oluşur, ama ceza verilmez.

Buradaki ilk sorun, suçun oluşmaması ile suçun cezasız kalması arasında, ceza hukuku tekniği açısından değil ama yaşama hakkının korunması açısından bir fark olup olmadığı. Yaşama hakkını koruma açısından hiçbir fark yok. Bir kamu görevlisi hapis cezası tehdidiyle karşılaşmayacağı bir suç fiilini işlemekten neden çekinsin ki ... Öte yandan cezasız bırakılan suç fiilleri nedeniyle medeni veya idari tazminat hukuku, yaşama hakkını korumaya yeter mi? Tazminat hukuku, kasten işlenen suç fiillerine karşı etkili bir hukuk yolu olamaz. 'Öldür ama sonra tazminatını öde' denemez. Dolayısıyla burada yaşama hakkını etkili koruyucu ve devlet görevlilerinin işlediği suç cezasız bırakmayan bir ceza hukuku olabilir. Bu etkili korumayı sağlamak da ulusal mahkemelerin görevidir. Oysa Yargıtay'ın TCK 27/2. fıkrasına ilişkin yorumu, kasten meşru savunma sınırının aşılmasını cezai koruma alanından çıkarmaktadır.

İkinci sorun, Yargıtay'ın TCK 27/2. fıkrasını, sınırın aşılmasından sonra bağımsız bir savunma temeli olarak kabul etmesidir. Oysa Yargıtay, bu fıkradaki unsurları, yani heyecan, korku ve telaşı sonradan değil, yasal savunma sınırının aşılmış olduğunu değerlendirirken dikkate alabilirdi. Zaten korku, heyecan ve telaş, yasal savunma haliyle karşılaşan kişilerin taşıdığı duygular değil midir? Kendinin veya başkasının yaşamına yönelen tehlike karşısında korkmayan, sakince bekleyen, telaş etmeyen bir kişi düşünebilir miyiz? Yasal savunma halini korkusuz, heyecansız ve telaşsız bir hal olarak kabul edip, kullanılan gücün sınırı aşılması halinde bu mazeretleri cezasızlık için birer savunma olarak kabul etmek, yaşama hakkını değil, öldürmeyi korumak ve kollamaktır.

Üçüncü sorun, Yargıtay'ın yukarıdaki TCK 27/2 fıkrasını, kasten meşru savunma sınırının aşılması yorumuyla, kamu görevlilerine de uygulamasıdır. Bir polis veya asker, "hedef gözetmeden kalabalıktaki kişilerin üzerine rasgele ateş" ederek, refleks eylemde bulunabilir mi? Meşru savunma hallerinde nasıl ve hangi ölçüde silah kullanabileceklerinin eğitimi almazlar mı? Kendilerine korku, heyecan ve telaş duygularını sınırlandırma eğitimi verilmez mi? Bu konuda devletin kolluğa eğitim verme yükümlülüğü, bir cezasızlık normu ile kaldırılabilir mi? Sözleşme'nin 2. maddesi silah kullanma konusunda açık çek vermez (*Şimşek ve Diğerleri, para. 104*). Demokratik bir toplumda kamu görevlilerine refleks halinde silah kullanma izni verilemez. Devlet görevlilerinin refleks eylemleri, tehlikeli terör zanlılarını ile mücadele ederken bile demokratik bir toplumun kanun adamlarından beklenen dikkat derecesinde olmalıdır (*McCann ve Diğerleri, para. 212*). Dolayısıyla, TCK 27/2. fıkrası uygulanacak olsa bile, kamu görevlilerinin kasten meşru savunma sınırı aştığı hallerde uygulanmamalıdır.

Dördüncü sorun, Yargıtay'ın TCK 27/2. fıkrasını uygularken dikkate aldığı faktörlerdir. Yargıtay'ın ifadesiyle "... olayda sanığın ve yanında bulunan iki jandarma erinin maruz kaldığı ve ölüme yönelik sözlerle de desteklenen fiili saldırının ağırlığı ...", yasal savunma halinin varlığı konusunda dikkate alınabilecek faktörlerdir; ama 27/2. fıkrası uygulanırken, olayın "... uzun yıllardır yaygın terör olaylarının yaşandığı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan Siirt İlinde ..." meydana gelmiş olması ve "bölgenin özelliklerinin bir bütün olarak göz önünde ..." tutulduğu anlaşılmaktadır. Sorular: yaygın terör olayları bölgede uzun yıllardır yaşanıyor, devlet mevcut olay gibi bir olayla, mücadele tekniklerini uzun yıllardır geliştirememiş midir? Yargıtay'ın somut bir olayda cezasızlık için 'bölge' referansı, o bölgede iç hukuk yollarını etkili olmaktan çıkarmaz mı? Bölgede görev yapan güvenlik güçleri böyle bir olay karşısında heyecanlanırlar da, İstanbul'da araç içinde taşı saldırıya uğrayan görevliler heyecanlanmaz mı, İstanbul'un taşları daha mı hafif? Yoksa bölgede görev yapan güvenlik güçlerinin hedef gözetmeden kalabalıktaki kişilerin üzerine rasgele ateş etmeleri daha mı meşru?

Neyse ki olayda, otomatik silahla seri olarak yapılan atışta çıkan en az 7 kurşundan sadece 1 tanesi bir kişiye isabet edip öldürmüştür. Ya 7 kurşun 7 ayrı kişiye isabet edip 7 kişiyi öldürseydi? Yargıtay açısından hukuki sonuç fark eder miydi?

ulusal düzeyde bu yükümlüklerin uygulanmasını sağlama ve kolaylaştırma amaçlarını taşıyor. Genel Yorum'da bu amaçla, doğrudan ve dolaylı ayrımcılık kavramları tanımlanıyor; Sözleşme'de yer alan "ve diğer temellerde" ifadesinin esnek olarak düşünülmesi gerektiği ve bu ifadenin hangi temelleri kapsayabileceği örneklerle ortaya konuluyor ve bir dizi alanda taraf devletlerin yükümlülükleri vurgulanıyor.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, "çocuğun sesini duyurma hakkı"na ilişkin 12 No'lu Genel Yorumunu yayımladı.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin denetim organı olarak oluşturulan Çocuk Hakları Komitesi, 25 Mayıs-12 Haziran 2009 tarihleri arasında gerçekleştirdiği 51. Oturumda, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme, başka bir ifade ile sesini duyurma hakkına dair 12 No'lu Genel Yorumu yayımladı.

Sözleşme'nin 12. maddesinde düzenlenen söz konu hak ile ilgili olarak yayımlanan Genel Yorum ile, madde kapsamının hükümetler, sivil toplum örgütleri, diğer paydaşlar ve bir bütün olarak toplum tarafından daha anlaşılır hale getirilmesi, 12. maddenin hayata geçirilmesi için gerekli mevzuatın, politikaların ve uygulamaların kapsamına dikkat çekilmesi, bu alanda ortaya çıkmış olumlu yaklaşımların ortaya konulması ve çocukları ilgilendiren konularda çocukların görüşlerine başvurulması gerekliliğinin benimsenmesinin sağlanması hedefleniyor.

AVRUPA KONSEYİ

Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin etkililiğini artırmak amacıyla Sözleşme'ye Ek 14 No'lu (bis) Protokol'ü kabul etti.

12 Mayıs 2005 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 119. Oturumunda, Avrupa Konseyi üyesi 47 devletin Dışişleri Bakanları ve temsilcilerinin katıldığı toplantı sonucunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin başvurularla ilgili kısa dönem kapasitesinin artırılması amacıyla Sözleşme'ye Ek 14 No'lu (bis) Protokol'ü kabul etti. Protokol ile Mahkeme'nin kapasitesinin %20-25 arası artırılması hedefleniyor.

Protokol ile daha önce kabul edilen ve henüz yürürlüğe girmemiş olan 14 No'lu Protokol ile getirilen bazı düzenlemeler aynen benimseniyor ve yeni Protokolü imzalayan devletler bakımından bu düzenlemelerin kısa sürede yürürlüğe girmesi hedefleniyor. Yeni Protokol'de, başvurulara ilişkin kabuledilemezlik kararlarının tek yargıç tarafından verilebilmesi, daha önce sonuçlanmış davalarla benzerlik taşıyan başvuruların esası hakkında üç yargıç tarafından oluşturulan komiteler tarafından karar verilebilmesi öngörülüyor.

Protokol 27 Mayıs 2009 tarihinde imzaya açıldı ve yürürlüğe girmesi için üç üye devletin onaylaması gerekiyor. Protokol, onaylayan devletler bakımından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde o devletler aleyhine yapılan başvurularda yeni usulün uygulanmasını öngörüyor. Protokol, 2009 yılı Ekim ayı sonuna kadar 12 üye devlet tarafından imzalandı ve bunlardan altısı tarafından onaylandı. Türkiye protokolü henüz imzalamadı ve onaylamadı.

Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi Türkiye ile ilgili raporunu yayımladı.

Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT), Türkiye'ye 2006 yılı Kasım-Aralık aylarında gerçekleştirdiği ziyaret ile ilgili raporunu Türkiye'nin cevabı ile birlikte yayımladı.

CPT heyeti İstanbul, Elazığ ve Samsun'daki üç psikiyatri hastanesini, Elazığ ve Gaziantep'teki rehabilitasyon merkezlerini ziyaret etmişti. CPT raporunda, bütün ruh sağlığı merkezlerindeki hastalara - sözlü istismar da dahil - kötü muamele edilemeyeceği bilgisinin bütün personele açık ve kesin bir şekilde verilmesi, hastalar için sağlanan yaşam koşullarının iyileştirilmesi, hastalara açık hava egzersizleri yapma olanağı tanınması ve yardımcı personel ve ruh sağlığı hemşiresi kadrolarının güçlendirilmesi yönündeki tavsiyeler göze çarpmıyor. CPT hükümlü veya tutuklu durumdaki hastaların tedavisinde kolluk kuvvetlerinin veya cezaevi personelinin bulunmamasını da öneriyor.

Türkiye'nin hala bir ruh sağlığı yasasından yoksun olduğunu vurgulayan CPT, rızası dışında ruh sağlığı merkezlerine yerleştirilen hastaların durumunun derhal ilgili mahkemeye bildirilmesi gerektiğini de belirtiyor. Raporun İngilizce orijinal metnine <http://www.cpt.coe.int> adresinden ulaşabilirsiniz.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Türkiye

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde 1 Nisan ve 30 Eylül 2009 tarihleri arasında Türkiye ile ilgili 144 dava sonuçlandı. Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokollerinde yer alan bazı hakların ihlal edildiğine ve çeşitli miktarlarda tazminat ödenmesine karar verdi. Türkiye ile ilgili sonuçlanan davalarda beş kez yaşama hakkının, 18 kez işkence ve kötü muamele yasağının, 20 kez kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının, 74 kez adil yargılanma hakkının, 11 kez özel yaşama ve aile yaşamına saygı hakkının, beş kez ifade özgürlüğünün, dört kez toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün, sekiz kez etkili başvuru hakkının, bir kez yaşama hakkı ve işkence ve kötü muamele yasağı bağlamında ayrımcılık yasağının, 34 kez mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar verildi.

Opuz v. Türkiye

(başvuru no. 33401/02)

AİHM Büyük Dairesi 9 Haziran 2009 tarihinde açıkladığı kararında eşinden şiddet gören başvurucunun yetkili makamlara defalarca başvurmasına karşın etkili bir şekilde korunmadığı, etkili bir soruşturma yapılmadığı ve cezasız bırakıldığı gerekçeleriyle AİHS'nin 2. ve 3. maddesinde düzenlenen yaşama hakkı ve işkence ve kötü muamele yasağının 14. maddede düzenlenen ayrımcılık yasağı ile birlikte ihlal edildiğine karar verdi.

Başvurucu, defalarca eşinden şiddet görmesi ve bu konuda şikayetle bulunmasına karşın etkili bir şekilde soruşturma yürütülmemesi, öngörülen cezaların caydırıcı ve etkili olmaması, eşi tarafından annesinin öldürülmesi, bu suç için öngörülen cezanın düşük olması ve eski eşinin cezaevinden çıktıktan sonra kendisini ölüme tehdit etmeye devam etmesi gibi nedenlerle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur.

İNSAN HAKLARI HUKUKU KARARLARI

Başvurucu beş yıllık bir beraberlikten sonra 1995 yılı Kasım ayında eşi ile evlenmiştir. Üç çocuk sahibi olan başvurucu, sonraki üç yıl süresince annesiyle birlikte eşinin çeşitli darplarına, bıçaklı saldırısına ve bir kez da araçla ezme girişimine maruz kalmıştır. Eşi hakkında darp, ağır yaralama ve cinayete teşebbüsten açılan dava, başvurucu ve annesinin şikayetlerinden vazgeçmesi üzerine düşmüştür. Bu süre içerisinde iki kez gözaltına alınan başvurucunun eşi tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştır. Araçla ezme girişimiyle ilgili olarak açılan davada ise başvurucunun eşi üç ay hapse mahkum edilmiş ve ardından hapis cezası para cezasına çevrilmiştir. Daha sonra ise başvurucunun annesi eşi tarafından öldürülmüştür ve bu konu ile ilgili yargılama halen devam etmektedir. Başvurucu yaşama hakkı ve işkence yasağının ihlal edildiği, ayrıca yetkililerin kadına karşı şiddete göz yumduklarını, bu nedenle de Türk hukukunda kadınları aile içi şiddetten korumaya yönelik mevzuatın uygulamada etkili olmadığını ve bunun ayrımcılık teşkil ettiği iddialarıyla Mahkeme'ye başvurmuştur.

Mahkeme, başvurucunun eski eşinin şiddet içeren eylemlerinin kamu makamları tarafından bilinmesine karşın gerekli önlemlerin alınmaması sonucunda başvurucunun annesinin öldürülmesi nedeniyle 2. maddenin, başvurucunun eski eşi tarafından uygulanan şiddete karşılık kamu makamları tarafından başvurucunun korunmasına dair gerekli önlemlerin alınmaması sonucunda 3. maddenin ve toplumsal cinsiyet temelli olarak başvurucu ve annesinin karşılaştığı şiddetle ilgili olarak yargı sisteminin özellikle kadına yönelik şiddet olaylarında pasif davrandığı ve şiddet uygulayan kişilerin cezasız bırakıldığı gerekçeleriyle yaşama hakkının ve işkence ve kötü muamele yasağının ayrımcılık yasağı ile birlikte ihlal edildiğine karar verdi.

Mahkeme sonuç olarak Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinin 14. madde ile birlikte ihlal edildiğini belirterek başvurucuya 30.000 Euro manevi tazminat ödenmesine ve 6.500 Euro yargılama giderinin Türkiye tarafından ödenmesine hükmetti.

Varnava ve Diğerleri v. Türkiye

(Başvuru no. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 ve 16073/90)

AİHM Büyük Dairesi 18 Eylül 2009 tarihinde açıkladığı kararında AİHS'nin 2. maddesinde düzenlenen yaşama hakkının, 3. maddesinde düzenlenen işkence ve kötü muamele yasağının, 5. maddesinde yer alan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar verdi. Mahkeme başvurucu başına 12.000 Euro manevi tazminat ödenmesine ve 8.000 Euro tutarındaki yargılama giderlerinin Türkiye tarafından karşılanmasına hükmetti.

1974 yılında Kuzey Kıbrıs'ta Türkiye tarafından gerçekleştirilen askeri hareket sonucunda kaybolan dokuz kişi adına veya onların yerine toplam 18 kişi tarafından yapılan başvuruda, Türk ordu tarafından esir alınan sekiz asker ve sorgulanmak üzere götürülen bir banka çalışanının Türk Ordusu'nun kontrolü altında olan bölgede kaybedildiği öne sürülmüştür. Konu ile ilgili ilk başvuru Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na 1990 yılında yapılmış, başvurular Komisyon tarafından 1991 yılında birleştirilmiş ve başvurular 1998 yılında kabul edilebilir bulunmuştu. Mahkeme tarafından 10 Ocak 2008 tarihinde verilen kararda oybirliği ile Sözleşme'nin 2., 3. ve 5.

maddelerinin ihlal edildiğine karar verilmişti. Türkiye tarafından Büyük Daire'ye yapılan başvuru kabul edildi ve başvuru Büyük Daire tarafından da görüldü.

Büyük Daire, Türkiye'nin Komisyon'un bireysel başvuruları değerlendirme yetkisini 28 Ocak 1987 tarihinde tanımış olmasına karşın, başvuruya konu olaylarla ilgili etkili soruşturma yapma yükümlülüğünün devam eden bir nitelik taşıdığına ve bu nedenle de Mahkeme'nin zaman bakımından yetkili olduğuna karar verdi. Mahkeme ayrıca, başvurunun 28 Ocak 1987 tarihinden yaklaşık üç sene sonra yapılmış olmasının, söz konusu uluslararası uyumsuzluğun istisnai durumu göz önünde tutulduğunda makul kabul edilebileceğini belirtti ve altı aylık süre içerisinde başvuru yapılmasına dair mevcut kuralın çığnemediğini ifade etti.

Mahkeme, kaybolan kişilerin akbeti ile ilgili etkili bir soruşturma yapılmadığı gerekçesiyle yaşama hakkının, başvurucuların uzun yıllar boyunca yakınlarının akbeti hakkında bilgi edinememelerinin işkence ve kötü muamele yasağının ve Uluslararası Kızıl Haç Örgütü'nün listesinden savaş esiri olarak isimleri gözükken Eleftherios Thoma ve Savvas Hadjipanteli bakımından kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar verdi.

Kara v. Türkiye

(başvuru no. 70337/01)

AİHM 30 Haziran 2009 tarihinde açıkladığı kararında F tipi cezaevlerini protesto etmek amacıyla bildiri dağıtan ve açık grevi yapan başvurucunun cezalandırılmasının, AİHS'nin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesini ihlal ettiğine karar verdi.

Anadolu Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma Derneği (Anadolu TAYAD) başkanı olan başvurucu, Dernek yönetim kurulunun 2000 yılında aldığı karar uyarınca F tipi cezaevlerine transfer edilen tutuklu ve hükümlülerin yaptıkları açık grevine destek olmak için açık grevi yapmıştır. Cumhuriyet Savcılığı tarafından Dernekler Kanunu'na dayalı olarak soruşturma başlatılmış ve dava açılmış ve ardından yapılan yargılama sonucunda başvurucu açık grevi yapmak ve bildiri dağıtmak suçlamalarından altı aylık hapis cezasına çarptırılmıştır. Hapis cezası daha sonra para cezasına çevrilmiştir. Söz konusu ceza Yargıtay tarafından da onanmıştır.

AİHM kararında, ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin hukuken öngörülmüş olduğunu ve meşru bir amaç taşıdığını belirtti. Ancak Mahkeme basın tarafından da haberleştirilen ve gündeme getirilen açık grevleri ve cezaevi koşullarını içeren bir konuya dikkat çekmek amacıyla gerçekleştirilen bildiri dağıtımı ve açık grevinin kamuoyunu açık grevi yapma veya şiddete başvurma konusunda tahrik amacı taşımadığını ve başvurucunun bir yakınının da içlerinde olduğu tutuklu ve hükümlülerle dayanışma amacıyla gerçekleştirildiğini belirterek, verilen ceza'yı demokratik bir toplumda gerekli ve orantılı bulmadı.

Mahkeme sonuç olarak Sözleşme'nin 10. maddesinin, ihlal edildiğini belirterek başvurucuya 313

Euro maddi tazminat ile 2.300 Euro yargılama giderinin ödenmesine hükmetti. Mahkeme kararın yeterli olduğunu belirterek herhangi bir manevi tazminata hükmetmedi.

Abdolkhani ve Karimnia v. Türkiye

(başvuru no. 30471/08)

AİHM 22 Eylül 2009 tarihinde açıkladığı kararında İran'daki Halkın Mücahitleri Örgütü'nden ayrıldıktan sonra can güvenlikleri olmadığı gerekçesiyle Türkiye'ye sığınan başvurucuların sınır dışı edilmesinin, AİHS'nin 3. maddesinde düzenlenen işkence ve kötü muamele yasağını ihlal edeceğine ve başvuruya konu olaylar sonucunda AİHS'nin 5. maddesinde yer alan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ve 13. maddesinde yer alan etkili bir başvuru hakkının ihlal edildiğine karar verdi.

Halkın Mücahitleri Örgütü üyesi olan iki başvurucu, İran'dan ayrılıp örgütün Irak'taki kampında yaşamaya başladıkdan sonra örgüt ile görüş ayrılığı neticesinde Irak'ta ABD güçlerinin kurulan bir mülteci kampına yerleşmişlerdir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından 2006 ve 2007 yıllarında mültecilik statüsü verilen başvurucular, kaldıkları mülteci kampının kapatılması üzerine 2008 yılı Nisan ayında Türkiye'ye giriş yapmıştır. Türkiye'de yakalanan başvurular 17 Haziran 2008 tarihinde Irak'a sınır dışı edilmiştir. Yeniden Türkiye'ye giren başvurucular, 21 Haziran 2008 tarihinde ülkeye yasadışı girme suçlamasıyla yakalanmış ve gözaltına alınmıştır. Kendilerine bir avukat tarafından hukuki yardım verilmesini talep eden başvurucuların bu talebi reddedilmiştir. Başvurucular güvenlik görevlilerine özgeçmişleri hakkında bilgi vermiş ve mülteci statüsünde bulduklarını sözlü ve yazılı olarak belirtmiştir. Başvurucular 23 Haziran 2008 tarihinde ülkeye yasadışı giriş yapmak suçundan mahkum olmuş ve cezaları beş yıllığına tecil edilmiştir. Mahkeme başvurucuların sınır dışı edilmelerine karar vermiş ve bu karar veya kararın gerekçeleri hakkında başvurucular herhangi bir şekilde bilgilendirilmemiştir. Başvurucular 28 Haziran 2009 tarihinde İran'a sınır dışı edilmek istenmiş, ancak İran başvurucuların ülkeye girişine izin vermemiştir.

AİHM 30 Haziran 2009 tarihinde Mahkeme İçtüzüğü'nün 39. maddesi gereğince verdiği tedbir kararı ile başvurucuların 4 Ağustos 2009 tarihine kadar sınır dışı edilmemelerini istedi. Bu tarih daha sonra uzatılmıştır. Başvurucular bu süre içerisinde yetkili kurumlara çeşitli başvurularda bulunmuş, ancak taleplerine herhangi bir cevap alamamıştır. Başvurucular ilk önce Muş'ta gözaltında tutulmuş, daha sonra ise halen kalmakta oldukları Kırklareli Yabancılar Kabul Merkezi'ne nakledilmiştir.

AİHM kararında öncelikle BMMYK, Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü raporlarını göz önünde tutarak, İran ve Irak'a iadenin işkence ve kötü muameleyle neden olabileceğini

İNSAN HAKLARI HUKUKU KARARLARI

belirtti. Mahkeme bu nedenle, söz konusu ülkeye iadenin söz konusu olması halinde 3. maddenin ihlalinin söz konusu olacağı ifade etti.

Mahkeme ayrıca, başvuruların iade edildikleri takdirde kötü muamele göreceklere dair ısrarlı iddialarına karşı yetkililerin pasif kalmaları, sığınma taleplerinin dikkate alınmaması, bir avukattan hukuki yardım almalarına izin verilmemesi, sınırdışı kararlarının kendilerine gösterilmemesi, Türkiye'den neden sınırdışı edildiklerine dair gerekçe gösterilmemesi ve sonuç olarak işkence ve kötü muamele görebileceklerine dair iddialarının yetkililerce incelenmemesi nedenleriyle, etkili bir başvuru yolu hakkına yer veren 13. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme son olarak, başvuruların hukuka aykırı bir biçimde keyfi olarak gözaltında tutulmaları, başvuruların neden gözaltında tutulduklarına dair kendilerine herhangi bir bilgi verilmemesi, hukuki yardıma erişimlerinin sağlanmaması ve gözaltı işlemine itiraz haklarının sağlanmaması nedenleriyle AİHS'nin 5. maddesinin de ihlal edildiğine hükmetti.

Mahkeme sonuç olarak başvuruların iadeleri durumunda Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edilebileceğini ve AİHS'nin 5. ve 13. maddelerinin ihlal edildiğini belirterek, başvurucuya 40.000 Euro manevi tazminat ödenmesine hükmetti.

Masaev v. Moldova

(başvuru no. 6303/05)

AİHM 12 Mayıs 2009 tarihinde açıkladığı kararında, yargılandığı davada duruşmaların başvurucuya zamanında haber verilmemiş olduğu gerekçesiyle AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının ve devlet tarafından tanınmayan bir din olan İslam'ın ibadetlerini yerine getirmesi nedeniyle başvurucunun para cezasına çarptırılmış olması gerekçesiyle de AİHS'nin 9. maddesinde düzenlenen din ve vicdan özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verdi.

2004 yılında, lideri olduğu bir sivil toplum örgütü tarafından kiralanan özel bir mülkte başvurucunun da içinde olduğu bir grup Müslüman ibadet ederken, polis tarafından baskın yapılmış ve grup dağıtılmıştır. Ardından açılan soruşturma sonucunda başvurucu devlet tarafından tanınmayan bir dinin ibadetlerini yerine getirdiği gerekçesiyle mahkeme tarafından para cezasına çarptırılmıştır. Başurucunun yaptığı istinaf başvurusu istinaf mahkemesi tarafından herhangi bir gerekçe belirtilmeksizin ve başvurucu dinlenilmeksizin reddedilmiştir.

Mahkeme, devlet tarafından ilgili yasa gereğince tanınmamış olan bir dinin ibadetlerini yerine getirmek gerekçesiyle doğrudan yaptırım öngören yasal düzenlemelere dikkat çekti. Mahkeme, taraf devletlerin bir dini resmi olarak tanıyıp tanımama konusunda takdir yetkisi olduğunu kabul etmekle beraber, resmi olarak tanınmayan dini grupların kendi dini inançları gereğince ibadetlerini gerçekleştirdiği noktada cezalandırılmayacağını belirtti. Aksi durumun bir devletin vatandaşlarına hangi din veya inanca inanmaları gerektiğini dikte etmesi anlamına geleceğini belirten AİHM, başvurucunun din ve vicdan özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verdi. Mahkeme ayrıca istinaf aşamasında başvurucunun duruşmaya katılımı yönünde gönderilen çağrı kağıdının başvurucuya zamanında ulaştırılmadığı gerekçesiyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verdi.

Mahkeme sonuç olarak Sözleşme'nin 6. ve 9. maddelerinin, ihlal edildiğini belirterek başvuru-

cuya 26 Euro maddi ve 1.500 Euro manevi tazminat ile 1.000 Euro yargılama giderinin ödenmesine hükmetti.

Herri Batasuna ve Batasuna v. İspanya

(başvuru no. 25803/04 ve 25817/04)

AİHM 30 Haziran 2009 tarihinde açıkladığı kararında, başvurucu Herri Batasuna Partisi ile Batasuna Partisi'nin İspanya Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasının AİHS'nin 11. maddesinde düzenlenen örgütlenme özgürlüğünün ihlalini oluşturmadığına karar verdi.

Başurucu Herri Batasuna Partisi 1979 yılında bir koalisyon olarak oluşturulmuş ve 1986 yılında siyasi parti olarak kurulmuştur. Batasuna Partisi ise 2001 yılında siyasi parti haline gelmek üzere başvuruda bulunmuştur. 2002 yılında İspanya Parlamentosu tarafından kabul edilen bir yasa ile demokrasi ve anayasal değerlere açıkça aykırı düşen eylemlerin odak noktası olan siyasal partilerin kapatılacağı öngörülmüştür. 2003 yılında başvurucu partiler kapatılmıştır. Partilerin kapatılma gerekçeleri arasında, terör örgütü ETA ve onunla bağlantılı kuruluşlarla organik bağları bulunması, ETA tarafından gerçekleştirilen terör eylemlerini kinamaktan kaçınması, parti sözcüsünün "yasal olan ya da olmayan her yoldan mücadelemizi sürdüreceğiz" şeklindeki beyanları, ETA eylemlerini destekleyen afişler asmaları, halkı devlete karşı mücadele etmeye tahrik etmeleri sayılmıştır. Başurucular AİHS'nin 10. maddesinde yer alan ifade özgürlüğünün ve 11. maddesinde yer alan örgütlenme özgürlüğünün ihlal edildiği gerekçeleriyle başvuruda bulunmuştur.

AİHM kararında, başvuruya konu olan olayda 11. maddede düzenlenen örgütlenme özgürlüğüne bir müdahale olduğunu, bu müdahalenin yasalara öngörüldüğünü ve meşru bir amaçla gerçekleştirildiğini belirtti. Mahkeme demokratik bir toplumda gereklilik açısından, başvurucu partilerin kapatılması kararının zorlayıcı bir toplumsal gereksinin bağlamında alındığını belirtti. Mahkeme, İspanya'da yıllardır devam eden terör saldırılarının sorumlusu olan ETA ile parti arasındaki mevcut ilişkilerin demokrasi için bir tehdit oluşturduğu kanısına olduğunu ifade etti. Mahkeme, başvurucu siyasi partilerin eylem ve söylemlerinin demokratik toplum kavramı ile karşılık taşıdığını ifade etti ve bu anlamda uygulanan kapatma yaptırımının orantısız kabul edilemeyeceğini belirtti. AİHM başvuruda AİHS'nin 11. maddesinin ihlal edilmediğine hükmetti.

Féret v. Belçika

(başvuru no. 15615/07)

AİHM 16 Temmuz 2009 tarihinde açıkladığı kararında, dörde karşı üç oyla ayrımcılık veya nefrete teşvik edici nitelik taşıyan bildirimler dağıtıldığı gerekçesiyle cezaya çarptırılan başvurucunun durumunun AİHS'nin 10. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğünü ihlal etmediğine karar verdi.

Ulusal Cephe adlı siyasi partinin yöneticisi, partinin çıkardığı yayınların editörü ve web sitesinin sahibi olan başvurucu aynı zamanda milletvekildir. Partinin 1999 ve 2001 yıllarında seçim kampanyaları sırasında astığı afişler ve dağıttığı bildirimler nedeniyle çok sayıda kişi yürürlükteki mevzuat doğrultusunda şikâyetle bulunmuştur. Savcılığın talebi üzerine, başvurucunun yasama dokunulmazlığı Brüksel İstinaf Mahkemesi tarafından kaldırılmıştır. Yargılama sürerken başvuru-

cu 2004 yılında yeniden milletvekili seçilmiş ve yasama dokunulmazlığı kazanmıştır. Savcılık tarafından yeniden başlatılan soruşturma sonucunda yapılan yargılamada, başvurucu göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili bir kamu hizmetinde 250 saat çalışmaya çarptırılmış ve daha önce ertelenen 10 aylık hapis cezasını çekmesine karar verilmiştir. Mahkeme ayrıca, davada şikâyetçi sıfatı taşıyan kişilere birer Euro ödemeye mahkum edilmiştir. Mahkeme, söz konusu suçun yasama dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilebilecek bir suç olmadığına karar vermiştir.

AİHM, başvurucunun ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin yasayla öngörülmüş olduğunu ve kamu düzeninin ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi meşru bir amaç taşıdığını belirtti. AİHM, dağıtılan bildirimler ve asılan afişlerin yabancılara karşı nefret içerdiğini ifade etti. Mahkeme, ifade özgürlüğünün herkes için geçerli olduğu gibi özellikle politikacılar bakımından da geçerli olduğunu, ancak bu kişilerin ifade özgürlüğünü kullanırken hoşgörüsüzlüğü güçlendirecek nitelikte yorumlar yapmaktan kaçınmak zorunda olduğunu vurguladı. Göçle ilgili konularda yapılacak önerilerin ırk ayrımcılığı savunuculuğuna ve dolayısıyla toplumsal gerileme yol açabileceğini ve sonucunda demokratik kurumlara olan güveni sarsabileceğini belirten Mahkeme, mevcut olayda ifade özgürlüğüne yapılan müdahalede bu anlamda toplumsal bir gereksinim olduğunu belirtti. Mahkeme sonuç olarak Sözleşme'nin 10. maddesinin, ihlal edilmediğine hükmetti.

Giuliani ve Gaggio v. İtalya

(başvuru no. 23458/02)

AİHM 25 Ağustos 2009 tarihinde açıkladığı kararında, güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonucunda gerçekleşen ölüm olayı ile ilgili usuli yükümlülüklerin yerine getirilmediği gerekçeleriyle, İtalya'nın AİHS'nin 2. maddesinde düzenlenen yaşama hakkını ihlal ettiğine karar verdi.

2001 yılında İtalya'nın Cenova kentinde düzenlenen G-8 zirvesini protesto etmek amacıyla gerçekleşen gösterilerde, her üç başvurucunun yakını olan bir kişi, güvenlik güçlerince açılan ateş sonucu hayatını kaybetmiştir. İzinli olarak gerçekleştirilen gösterilerde küreselleşme karşıtı göstericiler ile güvenlik güçleri arasında çatışmalar yaşanmıştır. Güvenlik güçlerinin geri çekildiği bir sırada, içinde üç güvenlik görevlisinin olduğu bir araç göstericilerin arasında kalmıştır. Göstericilerin taş ve sopalarla saldırdığı araçta bulunan bir güvenlik görevlisi yaralanmış, bunun üzerine önce sözlü uyarıda bulunmuş ve sonrasında iki el ateş etmiştir. Açılan ateş sonucunda başvurucuların yakını olan kişi yüzünden vurulmuş ve aracın sürücüsü olay yerinden uzaklaşmaya çalışırken vurulan kişinin üzerinden iki kere araçla geçmiştir. Göstericilerin dağıtılmasının ardından olay yerine gelen doktor, vurulan kişinin hayatını kaybettiğini belirtmiştir.

Olayın ardından ateş eden ve aracı kullanan güvenlik görevlileri hakkında kasten öldürme şüphesiyle soruşturma açılmış ve yapılan otopsi sonucunda, ölüm olayına silahla vurulmanın yol açtığı belirtilmiştir. Olayla ilgili hazırlanan farklı adli tıp raporlarında farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Hazırlanan son rapor maktulün cesedinin ailenin kararı ile krematoryumda yakıldığını, bu nedenle gerekli incelemenin yapılmadığını, ancak havaya doğru ateş edildikten sonra kurşunun göstericiler tarafından atılan bir taşla çarparak maktule isabet ettiğini ifade etmiştir.

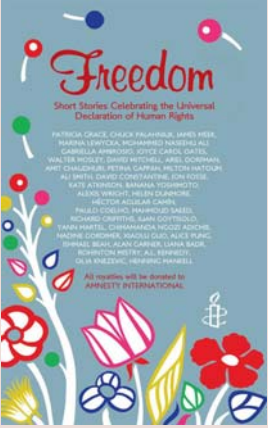
İNSAN HAKLARI HUKUKU KARARLARI

2003 yılında aracı kullanan güvenlik görevlisinin ölüm olayında bir kusuru bulunmadığı gerekçesiyle takipsizlik kararı verilmiştir. Silahını ateşleyerek ölüm olayına yol açan görevli hakkında ise, havaya ateş ettiği ve herhangi bir öldürme kastı bulunmadığı, ayrıca havaya ateş etmemiş olsa dahi kendisini ve diğer güvenlik görevlilerinin şiddetli bir saldırıdan korumak amacıyla meşru müdafaa sınırları içerisinde hareket etmiş sayılacağı gerekçeleriyle yine takipsizlik kararı verilmiştir.

AİHM, yerel mahkeme tarafından varılan sonuçları ikna edici buldu ve meşru müdafaa sınırları içerisinde hareket edildiğini belirterek orantısız güç kullanılmadığına, bu sebeple AİHM'nin 2. maddesinin ihlal edilmediğine karar verdi. Ancak Mahkeme, ölüm olayı sonrasında yeterli otopsi incelemesi yapılmaması ve savcılık tarafından maktulün cesedinin yakılmasına izin verilmesi nedeniyle ayrıntılı inceleme olanağının ortadan kalkması gibi nedenlerden ötürü etkili bir soruşturma yürütülemediği gerekçesiyle AİHM'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine hükmetti. Mahkeme, başvuruculara toplam 40.000 Euro manevi tazminat ödenmesine karar verdi.

YAYINLAR

Amnesty International (derleyen), Freedom: Short Stories Celebrating the Universal Declaration of Human Rights, Mainstream Publishing, Eylül 2009, 448 s. ISBN: 978-184-596-494-8, İngilizce

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden ilham alarak derlenen bu kitap Bildirge'nin 1. maddesi ile başlıyor: "Bütün insanlar özgür ve onur ve haklar bakımından eşit doğarlar". Kitap dünyanın dört bir yanından ünlü yazarların kısa hikayelerinden oluşan bir antoloji. Bu yazarlar arasında Paulo Coelho, Yann Martel, A. L. Kennedy, Ali Smith, Amit Chaudhuri, Ariel Dorfman, Helen Dunmore, Marina Lewycka, Walter Mosley, Chimamanda Ngozi Adichie, James Meek, Kate Atkinson, David Mitchell, Hector Aguilar Camin, Ishmael Beah, Boris Akunin, Alice Pung ve Banana Yoshimoto yer alıyor. Her yazarın Bildirge'nin 30 maddesinden birini ele aldığı antolojide, yazarlar ele aldıkları maddeden yola çıkarak kendi hikayelerini kurgulamışlar. Çalışma sonucunda ortaya hem düşündürücü, hem ciddi, hem eğlenceli, hem de ürkütücü hikayelerden oluşan karma bir çalışma çıkmış. Kitap, insan haklarının herkes için ne anlama geldiğini bulmaya çalışan okuyucuyu bu süreçte yaratıcı bir şekilde dahil etmeye çalışıyor. Uluslararası Af Örgütü tarafından yayımlanan bu eserin bütün geliri Örgüt'e bırakılacak.

Mesut Gülmez, İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye, Belediye-İş Yayınları, AB'ye Sosyal Uyum Dizisi, Ankara, Nisan 2009, XXXII+740 s. ISBN: 978-975-6024-03-4

Mesut Gülmez Belediye-İş Sendikası tarafından yayımlanan kitabının önsözünü şu sözlerle bitiriyor: "Tüm bileşenleriyle ayrımcılık yasaklı eşit işleme tam uyumun yolu; salt Brüksel'den değil, aynı zamanda New York, Cenevre ve Strazburg'tan; daha açık bir söyleyle Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Avrupa Konseyi'nden, bu kuruluşların onayladığımız 'ulusalüstü' sözleşmelerine ve özellikle denetim organlarının kararlarına uygun düzenlemeler yapılmasından geçer. Bu uyum aynı zamanda ve özellikle, birlikte göz önünde bulundurulması zorunlu olan insan haklarına saygılı ve dayalı devlet, hukuk devleti ve sosyal devlet ilkelerinin de gereğidir." Kitapta ayrımcılık yaşağı ve eşitlik ilkesi ile ilgili kavramlar ve tanımlara yer veriliyor. Kitapta ayrıca uluslararası insan hakları hukukunda, Avrupa Birliği hukukunda ve Türk hukukunda bu tanımların nasıl yer aldığı, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği belgelerinde ayrımcılık yaşağına nasıl ele alındığı, Türk iş ve sosyal güvenlik hukukunda eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yaşağı ve Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'ye yönelik ilerleme raporlarında ayrımcılık yaşağı ve eşitlik ilkesine dair nasıl saptamalar yaptığı aktarılıyor.

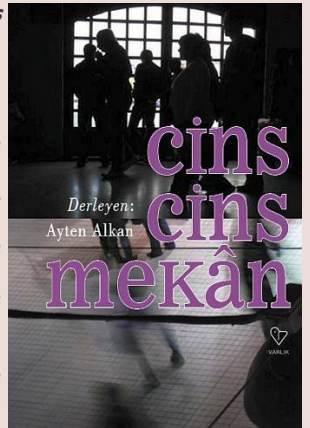
Taner Koçak, Taylan Doğan ve Zeynep Kutluata (editörler), Türkiye'de İfade Özgürlüğü, BGST Yayınları, İstanbul, 2009, 635 s. ISBN: 978-975-6165-32-4

Bu kitap ifade özgürlüğü alanında yoğunlaşan tartışmalara arka plan oluşturma ve sosyolojik bir bağlam kazandırma çabasıyla hazırlanmış. Kitabın ilk bölümünde, ifade özgürlüğünün işlevi ve ifade özgürlüğüne getirilen yasal sınırlamaların ne zaman meşru sayılabileceği sorusuna yanıt verilmeye çalışılıyor. Bu bölümde Türkiye'de devletin çıkar-

rını merkeze alan uygulamaların geniş kesimler açısından yarattığı mağduriyeti gözler önüne serilmesi amaçlanıyor. Çalışmanın ikinci bölümünde, 'imparatorluktan millet yaratma' projesinin gayrimüslimler, Kürtler, Sünni Müslümanlar, aleviler, solcular, kadınlar, cinsiyet kimliği tercihi özgürce kullananlar ve vicdani retçiler açısından yarattığı ifade özgürlüğü sorunları ele alınıyor. Bölümde edebiyat ve sanat, insan hakları, çevre hakları, medya ve muhalif kurumlar gibi alanlarda yaşanan düşünce ve ifade kısıtlamalarını tartışılıyor. Kolektif bir çalışma olan kitapta yazar olarak Ahmet Yaşar Ocak, Alişan Akpınar, Arif Ali Cangı, Ayhan Bilgen, Ayşe Günaysu, Ayşen Candaş Bilgen, Baskın Oran, Can Başkent, Doğu Ergil, Erdoğan Aydın, Eren Keskin, Erol Önderoğlu, Ertuğrul Kürkçü, Fatma Benli, Ferhat Kentel, Hamit Bozarslan, Hamza Türkmen, Handan Çağlayan, Hasan Saltık, Hülya Gülbahar, Leman Yurtsever, Mehmed Uzun, Meral Danış Beştas, Nazan Maksudyan, Noam Chomsky, Oktay Uygun, Özgür Gürbüz, Rober Koptaş, Samim Akgönül, Seyfi Öngider, Ümit Kardeş, Yeşim Başaran yer alıyor.

Ayten Alkan (derleyen), Cins Cins Mekan, Varlık Yayınları, İstanbul, Mayıs 2009, 328 s. ISBN: 978-975-434-367-0

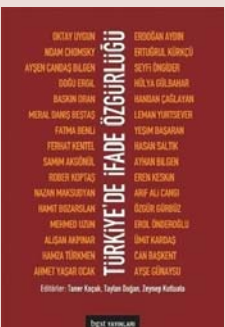
Mekan ve cinsiyet ilişkisini ele alan ve kentlerdeki erkek iktidarını teşvik eden toplumsal yapıyı tartışmaya açan Cins Cins Mekan kitabı, Varlık Yayınları'ndan Mayıs 2009'da çıktı. Kitapta, kadınlara ve erkeklere has (sosyete pazarı ve kahvehane) olan mekanlar, bunların işlevleri ve burada kurulan diyaloglar üzerinden inceleniyor. Ulaşım gibi hizmetlerin erkeklerin tam zamanlı iş düzenlerine göre ve merkezle çeperler arasında sunulduğu, oysa kadınların çalışma hayatlarının daha farklı bir ulaşım hizmeti gerektirdiği vurgulanıyor ve hizmetin sunuş şeklinin yarattığı cinsiyet ayrımcılığı vurgulanıyor. Diğer yandan, modernleşme ile birlikte iki katlı ev yaşamından apartman yaşamına geçildiğinde kadının mahremiyetini korumak için ne gibi yeni yöntemlere başvurulduğu ve bunun ne derece başarılı olduğu da kitapta tartışılıyor. Özellikle genelev gibi mekanları biçimlendiren, içeriye kimlerin girebileceği, kimlerin hangi pencereye ne yakınlıkta durabileceği gibi ayrıntılı hukuki düzenlemeler de, toplumsal ahlak ve cinsiyet ayrımcılığı bağlamında ele alınıyor. Kentlerdeki erkek iktidarını teşvik eden toplumsal yapıyı hiç düşünülmemiş yeni yönlerde ele alan kitap, sosyal bilimler literatüründe de tartışılan cinsiyet ve mekan kavramlarını ilişkilendiriyor ve bir yanı sıra kadınların kentlerdeki izlerini ele alıyor. Kitapta Ayten Alkan, Levent Şentürk, Aksu Bora, Serpil Çakır, Elif Ekin Akşit, Arzu Yılmaz, Hülya Arık, Yasemin İnce Güney, Aslıcan Kalfa, Bilge Sevim Aytekin, Zeynep Özge Dinç, Hasan Üstün, Yasemin Öz ve Sema Buz tarafından yazılan 13 makale yer alıyor.

Menno T. Kamminga ve Martin Scheinin (derleyenler), The Impact of Human Rights Law on General International Law, Nisan 2009, 300 s. Oxford University Press, ABD, ISBN: 978-0-19-956522-1, İngilizce

Geleneksel uluslararası hukuk, devletlerin değerlerini ve menfaatlerini korumayı amaçlar. İnsan hakları hukukunun hızla genişlemekte olan külliyatı—uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası ceza hukuku dahil olmak üzere—genel uluslararası hukukun ana ilkeleri ile her gün biraz daha fazla yüzleşmesine sebep oluyor. Genel uluslararası hukukun dünya toplumunun sahip olduğu hukuk olarak kabul edilebilmesi için, geniş bir paydaş çevresinin—birey de dahil olmak üzere—değerlerini ve menfaatlerini daha iyi yansıtmayı amaçlar. Bu

kitap uluslararası insan hakları hukukunun genel uluslararası hukuk üzerindeki etkisini inceliyor. Kitap, uluslararası yükümlülüklerin yapısını, uluslararası örf ve adet hukukunun oluşumunu, sözleşme hukukunu, dokümanlıklarını, devletlerin sorumluluklarını ve diplomatik koruma gibi konuları ele alıyor. Kitap bunun ötesinde, uluslararası insan hakları hukuku ile ortaya çıkan kavramların geleneksel uluslararası hukuk koruma mekanizmalarına (Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Hukuk Komisyonu) ne düzeyde dahil edildiğine dair de bilgi sunuyor. Eser Uluslararası Hukuk Derneği bünyesindeki İnsan Hakları Hukuk ve Uygulaması Komitesi'nin (*Committee on Human Rights Law and Practice of the International Law Association*) dört yıllık bir süreç içinde gerçekleştirdiği çalışmaları sergiliyor. Bunlar arasında Komite'nin hazırladığı Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Genel Uluslararası Hukuk Üzerindeki Etkisi Nihai Raporu ve Komite üyelerinin uluslararası hukukun kilit alanlarına yaptığı derinlemesine katkılar da mevcut.

ne görüşme ve odak grup görüşme teknikleri kullanılmış, alan araştırmalarından elde edilen verilerin yanı sıra, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Uluslararası Göç Ofisi gibi kurum ve örgütlerin değerlendirmeleri de gözden geçirilmiştir. Araştırma, 1990'larda Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ortaya çıkan yeni göç hareketlerinin yol açtığı kentsel yoksulluk, kayıt dışı ekonomi, artan suç eğilimleri, sokak çocukları, alt sınıf gettolarının oluşumu, namus cinayetleri, mafyöz ilişkiler, intihar, aile içi şiddet ve şiddetin kurumsallaşması gibi olgular çevresinde gerçekleştirilmiştir.

Ferhat Kentel, Füsün Üstel, Günay Göksu Özdoğan, Karın Karakaşlı, Türkiye'de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2009, 640 s. ISBN: 978-605-399-095-6

Bu kitaba temel olan araştırma, Türkiye Ermenileri'nin tarih boyunca süregelen kimlik inşa etme süreçlerinde, etkili olan tüm unsurların ele alınarak çok boyutlu ve karmaşık bir gelişim içinde 'cemaat' üyesi ve yurttaş olarak kimliklerini nasıl kurguladıkları sorusuna cevap arıyor. Yazarlar bu araştırmanın, Türkiye'deki Ermeniler ile Türkler arasındaki ilişkileri 'yeniden okuma' ve Türkiye Ermenileri'ni önyargılar ya da yüzeysel bir 'kutsama'nın ötesinde topluluk kimliği içinde geçmişi ve bugünüyle tanıma çabasından doğduğunu dile getirirken; bu çalışmanın 'tehcir/soykırım' tartışmalarının ötesinde yüzyıllar boyunca aynı coğrafyada birlikte yaşamış ve birçok ortak değeri paylaşmış iki topluluğun demokratik yurttaşlık temelinde birbirlerini tekrar 'keşfetme' aracı olmayı hedeflediğini ifade ediyor. Eserin Türkiye halkını oluşturan toplulukların bu topraklardaki ortak tarihlerinin yeniden hatırlanmasına ve birbirlerini daha iyi tanıma ihtiyacına cevap vereceği düşünülüyor.

Ayhan Kaya (yayına hazırlayan), Türkiye'de İç Göçler Bütünleşme mi Geri Dönüş mü?: İstanbul Diyarbakır Mersin, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mayıs 2009, 246 s. ISBN: 978-605-399-092-5

Bu kitaba, İstanbul Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ayhan Kaya ile Bahar Şahin, Emre Işık, Esra Elmas, Basri Çağlayan, Pelin Aksoy ve Şafak Velioglu'dan oluşan bir ekip tarafından yürütülen "Günümüz Türkiye'sinde Yaşanan İç Göçler" başlıklı araştırma projesi kaynaklık ediyor. TÜBİTAK tarafından desteklenen ve 2006 yılında başlatılan bahsi geçen proje ile göç sürecinde mülksüzleşen göçmenlerin ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel açıdan durumları, İstanbul, Mersin ve Diyarbakır örnekleri üzerinden incelenerek, kentsel yerleşimlerde yoksullaşmanın kökten çözümü için uygun önlemlerin hazırlanmasına katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Projede derinlemesi-

vatanşın fikirlerini de dikkate alan ve veriye dayanan bir yargı politikası geleneğinin oluşmasına katkı sağlaması umuluyor.

MERKEZ YAYINLARI

İdil Elveriş, Galma Jahic ve Seda Kalem, İstanbul Asliye Hukuk Mahkemelerinde Yargılama Süreci: Taraflar, Davalar ve İşleyiş (Judicial Proceedings at Istanbul Civil Courts: Parties, Cases and Process), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Şubat 2009, 270 s. ISBN: 978-605-399-069-7, Türkçe ve İngilizce

Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı (derleyenler), Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Araboluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, Ekim 2008, 202 s. ISBN: 978-605-399-067-3

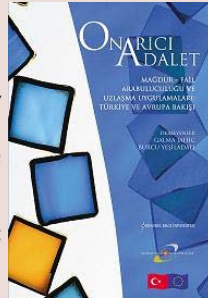
ortaya çıkan bu yayının, öncelikle üniversiteler ve barolar tarafından düzenlenen mağdur-fail araboluculuğu eğitimlerinde kullanılmak üzere hazırlanmış olsa da aynı zamanda geniş çaplı bir akademik çalışma olarak da kabul edilebilir. Kitabı PDF formatında indirmek için:

http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/data/docs/onarici_adalet_turkiye_ve_avrupa_bakisi.pdf

Birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de gerek ceza gerek hukuk mahkemeleri ile ilgili yakınmaların başında yığılma ve gecikmeler geliyor. Bu kitapta ele alınan araştırmada, eldeki kaynaklar ne kadar sınırsız da olsa ve ne kadar çok mahkeme ve hâkim olsa da, gecikme sorununun çözülmesinin farklı bir

Bu kitap "Türkiye'de Mağdur-Fail Araboluculuğunun Geliştirilmesi Projesi" kapsamında hazırlanan rapor ve seminerlerde sunulan tebliğlerden oluşuyor. Bahsi geçen proje çerçevesinde üç farklı araştırma yürütüldü. Bunlar; Türkiye'de

Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı (derleyenler), Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Araboluculuğu ve Ceza Davalarında Uzlaşma: Eğitim Materyalleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, Ekim 2008, 105 s. ISBN: 978-605-399-068-0

Bu kitapta yer alan materyaller, "Türkiye'de Mağdur-Fail Araboluculuğunun Geliştirilmesi Projesi" çerçevesinde, araboluculuğa ilişkin verilmesi planlanan eğitim programlarında kullanılmak amacıyla hazırlandı. Kitapta araboluculuk hizmeti sunmak isteyenler için önemli hususlar, çeşitli uluslararası kurumlar tarafından kabul edilmiş tavsiye ve ilke kararları, araboluculuk etiğine dair kurallar, Türk hukukundaki bu alana ilişkin mevzuat ve proje çerçevesinde düzenlenmiş çeşitli eğitimlerde yararlanılmış sunumlar yer alıyor. Kitabı PDF formatında indirmek için tıklayınız:

http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/data/docs/onarici_adalet_egitim_materyalleri.PDF

anlayış gerektireceği düşüncesinden yola çıkılmış. Dolayısıyla, İstanbul'daki Asliye Hukuk Mahkemeleri incelenerek, yargılama sürecinin nasıl işlediği anlaşılacak istenmiştir. Bunun için de gecikmelerden sorumlu taraflar kimlerdir, duruşmaların ne kadarında hiç bir işlem yapılmamaktadır, en uzun süren davalar hangileridir, Asliye Hukuk Mahkemelerinden en çok kimler faydalanır, tarafların yüzde kaçının avukatı vardır gibi sorulara cevap aranmış, bu sayede yargılama sürecinin aktör ve tarafları anlaşılabilir ve sorunları teşhis edilmeye çalışılmış. Yaşanan sorunlar ne derece önemli ve içinden çıkılmaz görünürse görünsün, sorunların ve nedenlerinin verileri dayanarak tespit edilmesi önemli görülüyor. Bu kitapta sunulan araştırmanın, Türkiye'de sadece kanun değişikliği ile sorunların çözülmeyeceğini anlayan,

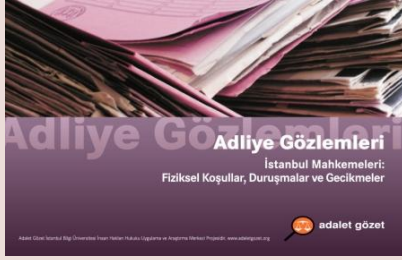
araboluculuğunun hukuki analizi, Türkiye'de uygulayıcıların mağdur-fail araboluculuğu hakkındaki görüşleri ve Avrupa ülkelerinde mağdur-fail araboluculuğunun karşılaştırmalı analizi. Söz konusu araştırmaların raporları bu kitaba dahil edildi. Bu yayının hedefi, mağdur-fail araboluculuğu eğitimlerinde kullanılacak geniş çaplı bir eğitim materyali sunmak. Bu hedefe ulaşmak için, kitapta mağdur-fail araboluculuğunun sadece hukuki yönüne değil, aynı zamanda bu uygulamanın temelinde yatan sosyal teorilere ve tartışmalara da yer verildi. Hem Türkiye hem de karşılaştırmalı olarak Avrupa ülkelerindeki uygulamaya ilişkin analizlerin de dahil edilmesiyle, çalışmanın teorik çerçevesinin somut değerlendirmeler ile desteklenmesi hedeflendi. Söz konusu yaklaşımla

Seda Kalem, Galma Jahic ve İdil Elveriş, Adliye Gözlemleri, İstanbul Mahkemeleri: Fiziksel Koşullar, Duruşmalar ve Gecikmeler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Nisan 2008, 20 s. ISBN 978-605-399-036-6 (pbk.)

Adliye gözlemleri en basit tanımıyla, vatandaşların adliyeye giderek oradaki işleyiş ve mahkemelere ilişkin gözlemlerde bulunması ve bunları yazılı olarak not etmesidir. Burada nihai amaç, hizmetin alıcısı olan vatandaşın aldığı hizmeti değerlendirmede aktif hale getirmek ve bu sayede kişiler ile mahkemeler arasındaki uzaklığın giderilmesinde aracı olmaktadır. Bir başka deyişle, adliye gözlemleri ile yargılamada herhangi bir hukuki, ekonomik veya benzer menfaati olmayan vatandaşların mahkemeleri izlemesi ve mahkemelerin nasıl işlediğine dair objektif değerlendirmelerde bulunması hedefleniyor. Bu noktadan hareketle, Merkez tarafından gerçekleştirilmiş olan "Adalet Gözet Projesi" kapsamında hazırlanan yayın, İstanbul adliyelerinde yapılan gözlemler sonucu derlenen bulguları ortaya koyuyor.

Vatandaş mahkemelere başvurduğu zaman nelerle karşılaşır, mahkeme deneyimi nasıl bir ortamda gerçekleşir gibi soruların cevaplanması için yapılan bu çalışmada, İstanbul'da seçilen on adliyeye sistemli olarak gerçekleştirilen ziyaretler çerçevesinde bu adliyelerin fiziksel durumu, erişilebilirlikleri, adliyelerde alınan güvenlik önlemleri, rastlantısal olarak seçilen mahkemelerde görülen davaların gecikme oranları gibi konularda toplanan bilgiler derlenip analiz edildi.

Seda Kalem, Galma Jahic ve İdil Elveriş, Adalet Barometresi: Vatandaşların Mahkemeler Hakkındaki Görüşleri ve Değerlendirmeleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Şubat 2008, 30 s. ISBN 978-605-399-024-6 (pbk.)

Hukukun vatandaşın hayatındaki yeri ve algılanışı Türkiye'de üzerinde durulan bir konu olmaktan çok uzaktır. Bunun en açık göstergesi olarak, resmi makamlar tarafından vatandaşların hukuk sistemine ilişkin görüşleri, sistem ile ilgili deneyimleri üzerine ve/veya bu görüşleri olumlu yönde değiştirmek adına yürütülen çalışmaların, bu konularla ilgilenmek üzere kurulmuş olan komisyonların, çalışma gruplarının eksikliği gösterilebilir. Kamu otoritelerinin konuya olan mesafelerinin yanı sıra, araştırmacıların da bu

konuda yaptıkları çalışmalar sınırlıdır. Bu durumda, Türkiye'de hukuk ile vatandaş arasındaki ilişkinin belirleyici unsurlarını ortaya koymak ve bu unsurların bu ilişkiyi hangi yönde etkilediğini ortaya çıkarmak, bu boşluğu doldurmak adına da özel bir önem kazanmaktadır. Bu noktadan hareketle, Merkez tarafından gerçekleştirilmiş olan "Adalet Gözet Projesi", Türkiye'de vatandaşın gözünden hukukun nasıl görüldüğünü ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Proje kapsamında gerçekleştirilen Adalet Barometresi, Türkiye genelinde farklı kesimlerden gelen insanların mahkemelerin işleyişine ve genel olarak yargılama sürecine ilişkin olarak ne düşündüklerini ve ne gibi deneyimleri olduğunu anlamayı amaçlayan bir anket çalışmasıdır. Elde edilen bilgilerin, Türkiye'de hukukun ve adaletin nasıl anlaşıldığını ve nasıl değerlendirildiğini gösteren bir adalet barometresi oluşturulması hedeflendi. Uzun vadede ise, bu bilgilerin paylaşarak toplumun, geleceğini şekillendirecek politikaların ve yasaların yapılma süreçlerine etki etmelerini sağlamak amaçlanıyor.

İdil Elveriş, Galma Jahic ve Seda Kalem, Mahkemede Tek Başına: İstanbul Mahkemeleri'nde Müdafiliğin Erişilebilirliği ve Etkisi (Alone in the Courtroom: Accessibility and Impact of the Criminal Legal Aid Before Istanbul Courts), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 6, İstanbul, 2007, 281 s. ISBN: 978-605-399-007-9 Türkçe ve İngilizce

Gözetilene alınan, tutuklanan ve yargılanan sanıklara yönelik olarak verilen avukatlık hizmeti son dönemde sık sık Türkiye gündeminde yer alıyor; önce yeni Türk Ceza Kanunu değişiklikleri çerçevesinde sonra da bu hizmeti sunan avukatlara ödenmeyen ücretlerle. Bu kitap ise odağın, olması gereken yere, hizmetin alıcılarına çevrildiğinde çıkan görüntüyü

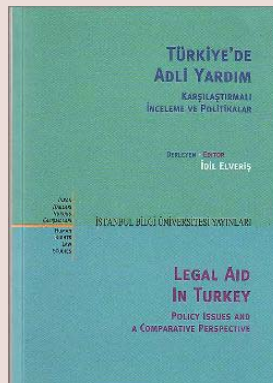
ortaya koyuyor. İstanbul Ceza Mahkemelerinde tam da yeni Kanun uygulamaya girdiği sırada yapılan gözlemler, incelenen dosyalar ve hâkim-savcı-avukat mülakatlarından çıkan hizmete ilişkin bulgular, söz konusu çabanın ne denli yerinde olduğunu gösterdi. Zira araştırmanın temel bulgusu, hizmete erişim oranının beklentilerin de ötesinde düşük olduğudur. Araştırma dünyada yaygın şekilde yapılan, "hukuk ve toplum çalışmaları" açısından Türkiye'de önemli bir ilk örnek teşkil ediyor. Bu anlamda, kanunların nasıl uygulandığını saha bulguları ışığında gösteren kitap, hukuk politikalarına katkıda bulunmayı hedefleniyor.

Lema Uyar (derleyen ve çeviren), Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 1981-2006, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 5, İstanbul, 2006, xvi+413 s. ISBN : 975-6176-63-6

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, sözleşmelerin getirdiği raporlama sistemini yürütürken, sözleşmelerde yer alan her bir hakkın kapsam ve içeriğini açıklayan Genel Yorumlar kabul ediyor. Genel Yorumlar aynı zamanda, İnsan Hakları Komitesi'nin Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol hükümlerine uygun şekilde, Sözleşme'ye aykırılıkla ilgili bireysel başvuruları inceleyip karara bağlarken dayandığı insan hakları standartlarını yansıtır. Türkiye, her iki Sözleşme'ye ve İhtiyari Protokol'e de taraf bir devlettir. Sözleşmelerde yer alan uluslararası insan hakları hukukunun temel kurallarının Türkiye hukuk düzeninde hayata geçirilmesinin hedeflendiği bu dönemde, yol gösterici nitelikte eserlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda, Lema Uyar'ın yayına hazırladığı ve çevirilerini yaptığı kitap, Birleşmiş Milletler insan hakları sisteminin en önemli yapı taşları arasında yer alan her iki Komite'nin hukuki deneyimini, Türkiye hukuk literatürüne bir başvuru kaynağı olarak sunuyor.

İdil Elveriş (derleyen), Türkiye'de Adli Yardım: Karşılaştırmalı İnceleme ve Politikalar (Legal Aid in Turkey: Policy Issues and a Comparative Perspective), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 3, İstanbul, 2005, 288 s. ISBN: 975-6176-03-2 Türkçe ve İngilizce

Adli yardım hizmeti, modern hukuk sistemlerinde artık insan hakları alanında değerlendirilmesi gereken bir niteliğe sahiptir. Bu durum, ceza davaları konusunda özellikle önem taşır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği sürecinde, süregelen iyileştirme çalışmaları arasında da yer alan bu konunun Türkiye hukuk camiasında da özellikle bu çerçevede yeterince değerlendirilmesinin önemi büyüktür. İşte bu anlayış gözetilerek hazırlanan kitap, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde, 16 Nisan 2004 tarihinde düzenlenen uluslararası toplantıda yapılan sunum, tartışma ve tavsiyeleri içeriyor. Ayrıca, bu toplantıda sunulan "Türkiye'de Adli Yardım Hizmetine İlişkin Genel Değerlendirme Raporu" da, ilk kez bu kitapta yayımlanıyor.

Raija Hanski ve Martin Scheinin (derleyenler), İnsan Hakları Komitesi'nin Emsal Kararları, Defne Orhun (çeviren), İdil Işıl Gül (editör), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 4, İstanbul, 2005, xiv+642 s. ISBN: 975-6176-20-2

İdil Işıl Gül (derleyen ve çeviren), Sivil Toplum Kuruluşları İçin Adım Adım Rapor Hazırlama Kılavuzu: Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Sunulacak Raporların Hazırlanması ve Sunumu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 2, İstanbul, 2004, x+165 s. ISBN: 975-6176-02-4